

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Simonos Jurgaitytės
V kurso, baudžiamosios justicijos studijų
atšakos studentės

Magistro darbas

**Atsakomybę sunkinančios aplinkybės ir jų reikšmė
bausmės skyrimui**

Vadovas: asist. Marius Aidukas
Recenzentas: prof. dr. Jonas Prapiestis

Vilnius 2010

Turinys

IVADAS	3
1. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIAS APLINKYBES, JŲ ĮTAKĄ BAUSMĖS SKYRIMUI REGLAMENTUOJANČIŲ BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS NORMŲ ATSIKIDIMAS IR RAIDA	6
2. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIŲ APLINKYBIŲ SAMPRATA IR RŪŠYS	15
3. ATSKIRŲ ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIŲ APLINKYBIŲ TURINYS	19
3.1. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIOS APLINKYBĖS, APIBŪDINANČIOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS OBJEKTĄ	19
3.1.1. <i>Veika padaryta mažamečiui</i>	20
3.1.2. <i>Veika padaryta asmeniui, kuris dėl ligos, neįgalumo, senatvės ar kitų priežasčių buvo bejėgiškos būklės, be jo prašymo</i>	21
3.1.3. <i>Veika padaryta nėščiai moteriai, kai akivaizdu, kad ji nėščia</i>	23
3.2. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIOS APLINKYBĖS, KURIOS APIBŪDINA OBJEKTYVIUOSIUS POŽYMIUS ...	23
3.2.1. <i>Veiką padarė bendrininkų grupė</i>	24
3.2.2. <i>Veiką padarė organizuota grupė</i>	26
3.2.3. <i>Veika padaryta kankinant nukentėjusį asmenį ar tyčiojantis iš jo</i>	27
3.2.4. <i>Veika padaryta pasinaudojant visuomenine ar kito asmens nelaimę</i>	28
3.2.5. <i>Veika padaryta visuotinai pavojingu būdu arba naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas arba šaunamuosius ginklus</i>	29
3.2.6. <i>Dėl padarytos veikos atsirado sunkių padarinių</i>	31
3.3. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIOS APLINKYBĖS, KURIOS APIBŪDINA SUBJEKTYVIUS POŽYMIUS	33
3.3.1. <i>Veika padaryta dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų</i>	34
3.3.2. <i>Veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų</i>	35
3.4. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIOS APLINKYBĖS, KURIOS APIBŪDINA SUBJEKTĄ	36
3.4.1. <i>Veiką padarė asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu šios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui</i>	37
4. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIŲ APLINKYBIŲ REIKŠMĖ BAUSMĖS SKYRIMUI	41
5. ATSAKOMYBĘ SUNKINANČIAS APLINKYBES, JŲ ĮTAKĄ BAUSMĖS SKYRIMUI REGLAMENTUOJANČIŲ UŽSIENIO VALSTYBIŲ BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS NORMŲ APŽVALGA	48
IŠVADOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63

IVADAS

Darbo aktualumas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹ (toliau – BK) 41 straipsnyje yra įtvirtinta bausmės, kaip ypatingos valstybės prievartos priemonės, samprata bei paskirtis. Šiame straipsnyje teigiama, jog paskirtoji bausmė turi nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, atimti ar apriboti tokio asmens galimybes daryti naujas nusikalstamas veikas, sulaikyti asmenis nuo naujų nusikalstamų veikų darymo, paveikti tokį asmenį taip, kad ateityje jis laikytųsi įstatymų, ir įgyvendinti teisingumą. Bausmės skyrimas – tai toks procesas, kai teismas parenka konkrečią baudžiamajame įstatyme numatytą prievartos priemonę asmeniui, pripažintam kaltu dėl jo padarytos nusikalstamos veikos. Kartu teismas siekdamas bausmės tikslų privalo paskirti teisingą bausmę t.y. ją individualizuoti. Skiriant asmeniui konkrečią bausmę, atsižvelgiama į bausmės skyrimo pagrindus numatytus BK 54 straipsnyje. Prie tokių pagrindų, turinčių įtakos bausmės skyrimui, yra priskiriamos ir atsakomybę lengvinančios bei sunkinančios aplinkybės. Atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 60 straipsnyje. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra tokios aplinkybės, kurios apibūdindamos kaltąjį asmenį ir jo padarytą veiką, teismui parodo tuos neigiamus momentus, kurie didina nusikalstamos veikos bei kaltojo asmens pavojingumą ir leidžia griežtinti baudžiamąją atsakomybę. Teismui nustačius tokias aplinkybes, kaltininko baudžiamoji atsakomybė yra sunkinama. Kad teismai negalėtų piktnaudžiauti didelę įtaką turinčiomis aplinkybėmis, įstatymų leidėjas Baudžiamajame kodekse įtvirtina baigtinę atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą. Tokiu būdu teismas negali savo nuožiūra pripažinti aplinkybės sunkinančia, jei ji nėra įtvirtinta baudžiamajame įstatyme.

Magistrinio darbo temos aktualumą nulemia tai, kad teismams labai dažnai baudžiamosiose bylose tenka vertinti atsakomybę sunkinančias aplinkybes. Tačiau jų priimtuose sprendimuose nėra plačiai motyvuojama, kodėl viena ar kita atsakomybę sunkinanti aplinkybė buvo pripažinta, kokią reikšmę jos turėjo paskirtos bausmės rūšies ir dydžio parinkimui. Norint pasigilinti į atsakomybę sunkinančių aplinkybių esmę reikėtų paanalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką. Jo priimtuose nutartyse galima rasti platesnių pasisakymų atsakomybę sunkinančių aplinkybių tema. Be to, nors atsakomybę

---

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000 m., Nr. 89 – 2741.

sunkinančių aplinkybių institutas Baudžiamajame kodekse nėra naujiena, kai kurie teismai vis dar nukrypsta nuo nusistovėjusios šių aplinkybių taikymo praktikos. Tai rodo, kad teorijoje reikalinga gilesnė atsakomybę sunkinančių aplinkybių analizė, atskleidžiant ne tik jų sampratą, bet ir reikšmę bausmės skyrimui.

Darbo originalumas. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės, jų samprata dažnai nėra nagrinėjamos kaip atskira tema. Baudžiamosios teisės vadovėliuose ši tema pateikiama pagrindinės bausmės skyrimo temos kontekste. Išskiriami bendro pobūdžio bruožai, skirtumai nuo atsakomybę lengvinančių aplinkybių. Baudžiamosios teisės teoretikai nėra pateikę šios temos kaip itin svarbios ir reikalaujančios atskiros analizės. Galbūt dėl to specializuotose teisės žurnaluose nerasime nė vieno straipsnio, nagrinėjančio atsakomybę sunkinančias aplinkybes. Būtent todėl, mano manymu, šis darbas savo pobūdžiu yra pakankamai naujas ir leidžiantis išsamiau apžvelgti tiek atsakomybę sunkinančių aplinkybių esmę, tiek ir jų reikšmę bausmių skyrimo procese bei paanalizuoti tiek teorines, tiek praktines šioje srityje kylančias problemas ir pateikti galimus tokių problemų sprendimo būdus.

Darbo tikslai. Pagrindinis tikslas yra atskleisti atsakomybę sunkinančių aplinkybių sampratą, atskirų aplinkybių esmę, taip pat jų reikšmę bausmės skyrimui. Norint pasiekti šį tikslą, buvo iškelti tokie uždaviniai: apžvelgti atsakomybę sunkinančių aplinkybių, jų įtaką bausmės skyrimui reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų istorinę raidą; pateikti atsakomybę sunkinančių aplinkybių sampratą, jų klasifikaciją; išanalizuoti kiekvieną atskirai atsakomybę sunkinančią aplinkybę išskiriant jos bruožus, taikymo praktikoje atvejus; aptarti šių aplinkybių įtaką bausmės skyrimui; apžvelgti užsienio valstybių baudžiamosios teisės normas, kurios reglamentuoja atsakomybę sunkinančias aplinkybes ir jų reikšmę bausmės skyrimui.

Darbo objektas. BK įtvirtintas atsakomybę sunkinančių aplinkybių institutas ir bausmės skyrimo institutas; istorinė šių aplinkybių teisinio reglamentavimo Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose raida; atsakomybę sunkinančių aplinkybių reikšmė bausmės skyrimui; kai kurių užsienio šalių baudžiamuosiuose teisės normose nustatytos sunkinančios aplinkybės.

Tyrimo metodai. Siekiant nurodytų tikslų, šiame darbe bus naudojami tokie metodai:

1. istorinis - siekiant atskleisti, kaip kito Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas teisinis atsakomybę sunkinančių aplinkybių reglamentavimas;

2. aprašomasis - pateikiant teismų sprendimus, įstajmo leidėjo aiškinamuosius raštus;
3. lyginamasis – lyginat atsakomybę sunkinančių aplinkybių reglamentavimą mūsų BK ir kai kurių kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytą reglamentavimą;
4. Loginio – sisteminio metodo pagalba bus analizuojamos pačios teisės normos reglamentuojančios atsakomybę sunkinančias aplinkybes ir jų reikšmę baudmės skyrimui.

Panaudoti šaltiniai. Rašant darbą buvo naudojamosi įvairiais šaltiniais: tiek Lietuvos Respublikos, tiek kai kurių kitų valstybių baudžiamaisiais įstatymais, įvairių autorių monografijomis ir moksliniais straipsniais, baudžiamosios teisės vadovėliais, baudžiamojo kodekso komentarais, taip pat mūsų šalies teismų praktika.

1. Atsakomybę sunkinančias aplinkybes, jų įtaką bausmės skyrimui reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų atsiradimas ir raida

Kalbant apie baudžiamąją atsakomybę sunkinančių aplinkybių sampratą bei jų reikšmę bausmių skyrimo procese, negalima neatsižvelgti į istorinę šių aplinkybių reglamentavimo mūsų šalies baudžiamuosiuose įstatymuose raidą. Tinkama tokios raidos apžvalga leidžia geriau suprasti šio baudžiamosios teisės instituto atsiradimo priežastis, suvokti įstatymo leidėjo požiūrio kitimą, kokias atsakomybę sunkinančias aplinkybes reikia įtvirtinti įstatyme

Pirmųjų atsakomybę sunkinančių aplinkybių užuomazgų galima rasti I Lietuvos Statute (1529m.). Tačiau tai nėra tokios aplinkybės, kurios yra nagrinėjamos šiame darbe. Galima sakyti, kad jos yra skirtos diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę.² Pavyzdžiui, pavojingesniu nusikaltimu buvo laikomas vyro, žmonos nužudymas.

Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1918 m. Lietuvos Valstybės Tarybos Prezidiumas 1919 m. sausio 16 d. priėmė Baudžiamojo Statuto įvedimo įstatymą (Vyriausybės žinios, 1919, Nr. 2-3), kuriuo buvo recepuotas 1903 m. Rusijos baudžiamasis statusas.³ Šiame teisės akte jau galima rasti atsakomybę sunkinančias aplinkybes tokias, kokias jos yra šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje. Statuto septintas skyrius yra paskirtas atsakomybę sunkinančių aplinkybių reglamentavimui. Pažymėtina, kad Statute atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra vadinamos atsakomybę didinančiomis aplinkybėmis. Septyniuose straipsniuose yra nustatoma, kaip teismas skiria bausmę, kai yra padarytos kelios nusikalstamos veikos, kokiu atveju teismas gali griežtinti atsakomybę ir kokia bausmė gali būti paskirta. Tačiau pačios bausmės skyrimo pagrindų Statutas nenustatė. Bausmės skyrimas buvo paliktas teisėjo ar teisėjų kolegijos nuožiūrai.⁴

Baudžiamojo statuto 64 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „Padaręs, ligi paskelbiant sprendimą, rezoliuciją arba kaltumo nutarimą, du arba daugiau tolygių arba vienodų nusikalstamųjų darbų dėl to, kad esi pajunkęs nusikalstamai elgtis, arba dėl to, kad šiais

---

² VALIKONYTĖ, I. LAZUTKA, S. GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas* (1529 m.). Vilnius, 2001

³Baudžiamojo Statuto įvedamasis įstatymas . Prieiga per internetą [Žiūrėta 2011 kovo 1 d.] <http://www3.lrs.lt/pls/inter_archyvas/dokpaieska_arch.showdoc_1?p_id=113361&p_query=baud%FEiama sis%20statutas&p_tr2=2>

⁴ ABRAMAVIČIUS, A; ČEPAS, A; DRAKŠIENĖ, A; NOCIUS, J. et al. *Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis. Eugrimas: Vilnius, 1996, p. 76.

darbais yra vertęsis, jei įstatyme už tokius darbus nėra nustatyta tam tikros bausmės, yra baudžiamas pagal visumos taisykles, nustatytas 60—63 straipsniais“ Skirdamas didžiausią bausmę teismas galėjo papildomai:

1. prie baudos paskirti arešto bausmę;
2. pailginti kalnimo laiką (jei įstatyme numatytas ilgiausias laikas – tai pratęsti iki aukščiausios tos rūšies bausmės laipsnio, o jei laikas nepaskirtas – tai kalėti sunkių darbų kalėjime iki 20 metų, sugriežtintame kalėjime iki 8 metų, paprastame - iki 2 metų);
3. uždrausti perkelti nuteistąjį iki gyvos galvos į tremtį neiškalėjus jam 20 metų.⁵

Teismas galėjo padidinti bausmę pareigūnui, kuris dalyvavo bendrame nusikaltime neteisėtai naudodamasis savo tarnybine padėtimi, grasindamas ar viršydamas savo įgaliojimus.⁶ Jam galima paskirti tokias bausmes: „Jei tarnautojas yra pasmerktas arešto už nusikalstamąjį darbą, padarytą valstybės ar visuomenės tarnybą beeinant, tai teismui leidžiama: areštas pakeisti atstatymu iš tarnybos, arba, be arešto, dar ir iš tarnybos atleisdinti“⁷.

Nusikaltėliui padarius tokį patį nusikaltimą po to kai atliko bausmę, nauja bausmė buvo didinama, jei iki padarant antrą nusikaltimą, nuo bausmės už sunkų nusikaltimą atlikimo praėjo ne daugiau kaip 5 metai, už paprastą – ne daugiau kaip 3 metai, o už nusižengimą – ne daugiau kaip metai.

Apžvelgus Baudžiamąjį statutą galima padaryti išvadą, kad įstatymų leidėjas numatė teismui galimybę didinti baumę už įprotį nusikalsti, už nusikaltimus kaip tam tikrą „pomėgį“, taip pat recidyvą.⁸

Lietuvoje Baudžiamasis statutą galiojo iki 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, dar tais pačiais metais mūsų šalyje įsigaliojo RTFSR baudžiamasis kodeksas. Ir tik po Stalino mirties, sušvelnėjus diktatūriniam režimui ir paskelbus tam tikrą respubliką, įeinančią į Sovietų Sąjungą, teisių išplėtimą, baudžiamosios teisės srityje atsirado galimybė rengti naujus, kiekvienos respublikos atskirus baudžiamuosius įstatymus. Lietuvos baudžiamasis kodeksas LTSR Aukščiausiosios Tarybos buvo priimtas 1961 m. birželio 26 d., o įsigaliojo tų pačių metų rugsėjo 1 d.⁹ LTSR BK 39 straipsnyje

---

⁵ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Justitia, Vilnius, 1996. p. 25

⁶ *Ibid.*

⁷ Statuto 65 straipsnio 2 dalis.

⁸ *Cit. op. 5*, p. 26

⁹ *Cit. op. 4*, p. 80

nurodoma, kad teismas skirdamas bausmę, vadovaudamasis „socialistine teisine sąmone“, turi atsižvelgti į padaryto nusikaltimo pobūdį ir pavojingumo visuomenei laipsnį, į kaltininko asmenybę, į atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes. Palyginus su šiuo metu galojančiu LR BK teismas turi be minėtų veiksnių atsižvelgti į kaltės formą ir rūšį, kaltininko motyvus ir tikslus, viekos stadiją, bendrininkavimo rūšį ir formą. Kitas panašumas yra toks, kad teismas negali antrą kartą atsižvelgti į sunkinančias aplinkybes, kurios yra nusikalstamos veikos požymiais, kadangi į jas jau kartą buvo atsižvelgta įstatymo leidėjo, kai pastarasis nustatė sankciją.¹⁰ Taip pat atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas, pateiktas LTSR BK, yra išsamus, todėl teismui buvo draudžiama pripažinti sunkinančiomis tokias aplinkybes, kurios nėra pateiktos įstatyme. Toks draudimas yra išlikęs iki šių laikų.

Jei teismas byloje nustato, kad yra atsakomybę sunkinančių aplinkybių, tai jis savo nuožiūra griežtina bausmę sankcijos ribose. Suprantama, kad nėra galimybės įstatyme nurodyti, kiek viena ar kita aplinkybė gali griežtinti bausmę. Tik teismas gali, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes ir vadovaudamasis savo teisine sąmone, paskirti teisingą bausmę.

LTSR BK 41 straipsnyje¹¹ išvardintos visos atsakomybę sunkinančios aplinkybės:

1) kad nusikaltimą padarė asmuo, kuris pirmiau buvo padaręs kokį nors nusikaltimą. Jei asmuo pakartotinai padaro nusikaltimą, tai rodo, kad jis tampa pavojingesniu visuomenei, nei tas, kuris nusikalsta pirmą kartą. Teismas turi teisę, priklausomai nuo pirmojo nusikaltimo pobūdžio, nepripažinti jam sunkinančios aplinkybės reikšmės. Dažniausiai tokias atvejais buvo laikoma, kai abu nusikaltimai skiriasi savo pobūdžiu, pavojingumo visuomenei pobūdžiu ir laipsniu. Ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė nėra išlikusi iki mūsų dienų, tačiau asmens polinkis nusikalsti gali būti pripažinta kaip neigiama asmens charakteristika, o tai taip pat turi esminės reikšmės skiriant bausmę;

2) kad nusikaltimą padarė organizuota grupė. Žinoma, kad paskiriamos bausmės griežtumui įtakos turi bendrininkavimo forma, bendrininko vaidmuo ir konkretūs jo veiksmai. LR BK yra nustatytos dvi atskiros atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kai nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupė ir organizuota grupė;

---

¹⁰ KLIMKA, A. APANAVIČIUS, M. MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Mintis: Vilnius, 1972, p. 329

¹¹ *Lietuvos Tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas*. [žiūrėta 2011 kovo 3d.] Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=20465&p_query=&p_tr2= >

3) kad nusikaltimas padarytas dėl savanaudiškų ar kitokių žemų paskatų. Ši aplinkybė parodo asmens antivisuomeniškumą, išankstinį pasiruošimą padaryti nusikalstamą veiką. LR BK yra papildomai išskiriamos chuliganiškos paskatos, kurios LTSR BK įeina į žemų paskatų sampratą;

4) kad nusikaltimas sukėlė sunkias pasekmes. Padarius nusikalstamą veiką atsiranda vienokia ar kitokia žala arba iškyla grėsmė žalai atsirasti. Sunkiais padariniais galima pripažinti tokius padarinius, kurie žymiai viršijo įstatymo numatytas pasekmes kaip būtinas ar pakankamas tai nusikaltimo sudėčiai. Skirtumą tarp dviejų kodeksų galima rasti tik naudojamoje sąvokoje (LR BK - „sunkūs padariniai“), o aplinkybės esmė šiuo atveju nesiskiria;

5) kad nusikaltimas padarytas prieš mažametį, nusenusių, bejėgiškumo būklėje esantį arba materialiai, tarnybiškai ar kitaip priklausomą nuo kaltininko asmenį. Mūsų BK mažametystė yra išskiriama į atskirą savarankišką atsakomybę sunkinančią aplinkybę. Nusenusiais asmenimis LTSR baudžiamojoje teisėje laikyti asmenys, kurių amžius viršija pensijinį, tačiau kartu būtina atsižvelgti ir į individualias jų savybes. Bejėgiškumo būklė laikoma tada, kai dėl ligos, invalidumo, objektyvių ar subjektyvių priežasčių asmuo negali aspiginti nuo kaltininko¹². Galime pastebėti, kad LR BK jau nerasime atsakomybę sunkinančios aplinkybės tokios, kaip materialinio, tarnybinio ar kitokio priklausomumo nuo kaltininko;

6) kad nepilnamečiai buvo kurstomi padaryti nusikaltimą arba nepilnamečiai buvo įtraukti dalyvauti nusikaltimo padaryme. Šiuo atveju nusikaltėlio pavojingumas padidėja todėl, kad jis padaro žalą besivystančio asmens iki 18 metų psichologiniam pasauliui. Užtenka to, kad kaltininkas vien kursto nepilnametį atlikti tam tikrus neteisėtus veiksmus. Šiuo metu galiojančiame LR BK yra atskiras straipsnis, kuris numato baudžiamąją atsakomybę už vaiko įtraukimą į nusikalstamą veiką (LR BK 159 straipsnis);

7) kad nusikaltimas padarytas su ypatingu žiaurumu arba pasityčiojimu iš nukentėjusiojo. Šia aplinkybe akcentuojamas kaltininko pasirinktas žiaurus būdas padaryti nusikaltimą, taip parodomas kaltininko nepaprastas pavojingumas visuomenei. LR BK nurodoma aplinkybė - kankinimas ar tyčiojimas iš nukentėjusiojo;

8) kad nusikaltimas padarytas, pasinaudojant visuomeninės nelaimės sąlygomis. Kaltininkas sąmoningai pasinaudoja visuomenę ištikusia nelaime tam, kad apskritai padarytų nusikaltimą ar net palengvintų jo padarymą. Dabartiniame LR BK yra

---

¹²Cit. op. 10, p. 338

papildomai pridedama atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai kaltininkas pasinaudoja kito asmens nelaime. Taigi, šiuo atveju įstatymų leidėjas parodo dėmesį net tik visuomenei, bet ir paprastam asmeniui, jo nelaimei, kadangi nelaimės atveju padarytą žalą asmuo dar labiau pajaučia;

9) kad nusikaltimas padarytas visuotinai pavojingu būdu. Tai reiškia, kad kaltininkas pasirenka tokį nusikaltimo padarymo būdą, kuris yra pavojingas ne vieno asmens gyvybei, sveikatai, turtui. Atsakomybę griežtinama nepriklausomai nuo to, ar atsirado sunkių padarinių. Užtenka fakto, kad kaltininkas pasirinko būtent tokį visuotinai pavojingą būdą nusikaltimui padaryti. LR BK į vieną atsakomybę sunkinančią aplinkybę yra surašyti keli alternatyvūs veiksniai t.y. visuotinai pavojingas būdas arba šaunamojo ginklo, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų panaudojimas;

10) kad nusikaltimą padarė girtas asmuo. Šiuo metu galiojančiame BK atsakomybę sunkinančia aplinkybe laikome ne tik apsvaigimą nuo alkoholio, bet ir narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų. Ratas medžiagų, kurios gali paveikti kaltininko psichiką, yra praplėstas, nors doktrinoje galima rasti tokių pasisakymų, kad „alkoholinio girtumo būklei reikia prilyginti ir analogišką būklę, atsiradusią dėl bet kokių kitokių narkotikų vartojimo.“¹³ Tačiau reikia įvertinti, ar apsvaigimas turi įtakos tam, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką. Kitu atveju teismas negalės pripažinti atsakomybę sunkinančios aplinkybės. LR BK tokia nuostata yra įtvirtinta tiesiogiai, o LTSR BK nėra, tačiau teismas vis vien turėdavo atsižvelgti, ar girtumas turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui.

11) kad nusikaltimas padarytas, turint tikslą nuslėpti kitą nusikaltimą arba palengvinti jį padaryti. Tokios atsakomybę sunkinančios aplinkybės jau nerasime dabartiniame BK 60 straipsnyje;

12) kad nusikaltimą padarė asmuo, atiduotas pagal laidavimą, arba asmuo, kuriam jau buvo paskirtos visuomeninio poveikio priemonės, jeigu nesuėjo dveji metai nuo atidavimo pagal laidavimą arba visuomeninio poveikio priemonių jam paskyrimo už pirmiau padarytą nusikaltimą. Atiduodant asmenį pagal laidavimą arba paskiriant jam visuomeninio poveikio priemonės, tikimasi, kad jis pasitaisys, daugiau nenusikals. Tačiau pakartotinis tokio asmens nusikaltimo padarymas parodo, kad asmuo nieko nepasimokė ir toliau yra linkęs nusikalsti. Pastarajam yra paskiriama griežtesnė bausmė. LR BK galima rasti atskirą straipsnį, reglamentuojantį atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal

---

¹³ *Cit. op 10*, p. 341

laidavimą (LR BK 40 str.). Jame įtvirtinama taisyklė, jei asmuo laidavimo metu padaro naują baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų nusikaltimą, tai teismas gali panaikinti sprendimą atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl šio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas. O jei asmuo padaro naują tyčinį nusikaltimą, tai teismas jau privalo traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn dėl visų padarytų nusikalstamų veikų. Šiais aptartais atvejais asmeniui nėra pripažįstama atsakomybę sunkinanti aplinkybė dėl to, kad jis padarė nusikalstamą veiką per laidavimo laikotarpį, kadangi LR BK nėra įtvirtinta tokia atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

LR BK 60 straipsnyje jau nerasime kai kurių atsakomybę sunkinančių aplinkybių, kurios buvo pripažįstamos LTSR BK, pvz.: pakartotinumas, nepilnamečių kurstymas ar įtraukimas į nusikalstamą veiką, nusikalstama veiką padarė asmuo, kuris buvo atiduotas pagal laidavimą, ir pan. O kitų aplinkybių formuluotės nors ir keitėsi, bet esmė išliko.

Nors 1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir prasidėjusi teisės reforma neaplenkė ir baudžiamųjų įstatymų, visgi Lietuvoje ir toliau liko galioti 1961 m. LTSR BK, kuris buvo tobulinamas lygia greta su rengiamu nauju BK.¹⁴

1993 gruodžio 14d. priimtas įstatymas¹⁵, kuriuo buvo pakoreguota viena iš atsakomybę sunkinančių aplinkybių. BK 41 straipsnio 9 punktą išdėstomas taip: „kad nusikaltimas padarytas visuotinai pavojingu būdu arba naudojant sprogstamąsias medžiagas, šaunamuosius ar dujinius šaunamuosius ginklus“.

1994 m. liepos 19 d. įstatymu¹⁶ BK buvo papildytas nauju 41¹ straipsniu, kuriuo reglamentuojamas bausmės skyrimas, kai kaltininkas visiškai pripažįsta savo kaltę. Kaltininkui, kuris visiškai prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, nuoširdžiai gailisi, aktyviai dalyvavo išaiškinant nusikalstamą veiką, ir nėra atsakomybę sunkinančių aplinkybių, teismas skiria jam laisvės atėmimo bausmę ne didesnę nei sankcijoje numatytos bausmės vidurkis arba su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę. Nors kaltininkas visiškai pripažino savo kaltę, padėjo atskleisti nusikalstamą veiką, tačiau visas jo pastangas anuliuoja sunkinančių aplinkybių buvimas, kadangi jos rodo kaltininko asmenybės arba nusikalstamos veikos didesnę pavojingumą. Todėl teismas negalės

---

¹⁴*Cit. op.* 4, p. 90

¹⁵ Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų ir baudžiamojo kodeksų pakeitimo ir papildymo įstatymas. Nr. I-334 (Valstybės žinios, 1993, Nr. 72-1344)

¹⁶ Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. I-551 (Valstybės žinios, 1994, Nr. 60-1182)

paskirti švelnesnės bausmės. 2003 sausio 9d. įstatymu¹⁷ šis straipsnis buvo papildytas dvejomis dalimis. Laisvės atėmimo bausmę, ne didesnę kaip įstatymo sankcijoje už padarytą nusikaltimą numatytas bausmės vidurkis, teismas gali skirti asmeniui, dalyvavusiam darant tyčinį nužudymą, jeigu jis prisipažino dėl visų savo padarytų nusikaltimų ir aktyviai padėjo išaiškinti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytą tyčinį nužudymą. Tai netaikoma tyčinio nužudymo, organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo organizatoriui. LR BK tokios teisės normos tapo naujo 61 straipsnio 4, 5 ir 6 dalimis.

Minėtu įstatymu buvo pakoreguotas atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas. Detalizuotas BK 41 str. 10 p. : nusikaltimą padarė asmuo būdamas girtas, apsvaigęs nuo narkotinių ar toksinių priemonių. Nors prieš priimant pakeitimą teismai prie girtumo būsenos priskirdavo ir apsvaigimą nuo narkotinių medžiagų, tai dabar ši aplinkybė buvo tiesiogiai įtvirtinta įstatymu. Be to, pripažinta netekusi galios aplinkybė, kad nusikaltimą padarė asmuo, atiduotas pagal laidavimą, arba asmuo, kuriam jau buvo paskirtos visuomeninio poveikio priemonės, jeigu nesuėjo dveji metai nuo atidavimo pagal laidavimą arba visuomeninio poveikio priemonių jam paskyrimo už pirmiau padarytą nusikaltimą.

Naujasis LR BK įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d. Jame reglamentuojami detalesni bendrieji bausmės skyrimo pagrindai (LR BK 54 str.). LR BK 60 straipsnyje įtvirtinamas vienuolikos punktų atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas:

1) veiką padarė bendrininkų grupė. Teismas, atsižvelgdamas į kiekvieno bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką pobūdį ir laipsnį, gali nepripažinti šios aplinkybės atsakomybę sunkinančia;

2) veiką padarė organizuota grupė;

3) veika padaryta dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų;

4) veika padaryta kankinant nukentėjusį asmenį ar tyčiojantis iš jo;

5) veika padaryta mažamečiui;

6) veika padaryta asmeniui, kuris dėl ligos, invalidumo, senatvės ar kitų priežasčių buvo bejėgiškos būklės, be jo prašymo;

7) veika padaryta nėsčiai moteriai, kai akivaizdu kad ji nėsčia;

---

¹⁷ Baudžiamojo kodekso 15(1) straipsnio pripažinimo netekusiu galios, 41(1), 45, 227(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 51(2) straipsniu įstatymas, Nr. IX-1290 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 10-340).

8) veika padaryta pasinaudojant visuomenine ar kito asmens nelaime;

9) veiką padarė asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu šios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui;

10) veika padaryta visuotinai pavojingu būdu arba naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas arba šaunamuosius ginklus;

11) dėl padarytos veikos atsirado sunkių padarinių.

Kita naujovė kodekse buvo BK 61 straipsnis, kuris nurodė bausmės skyrimo taisyklės, kai yra atsakomybę sunkinančių ir (ar) lengvinančių aplinkybių. Teismas skirdamas bausmę atsižvelgia į tai, ar yra tik atsakomybę lengvinančių ar tik sunkinančių aplinkybių, ar abiejų rūšių aplinkybių, ir jis privalo įvertinti tokių aplinkybių reikšmę. Jis turi atsižvelgti į jų kiekį, pobūdį ir tarpusavio santykį. Taip pat įvertinęs kitas 54 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes, teismas motyvuotai parenka švelnesnę ar griežtesnę bausmės rūšį, taip pat skiriamos bausmės dydį, skaičiuodamas nuo jos vidurkio. Tokio detalaus atsakomybę sunkinančių aplinkybių reikšmės bausmės skyrimui reglamentavimo ankstesniajame BK nebuvo. 2003 metais šis straipsnis buvo papildytas 5 ir 6 punktais.¹⁸

Kaip žinome, įstatymas nėra laikomas sustabarėjusiu dalyku. Įstatymo leidėjas, reaguodamas į besikeičiančius laikus, daro atitinkamus pakeitimus. 2005 metais LR BK 60 straipsnio 1 dalies 6 punktą buvo pakeistas. Vietoje žodžio „invalidumas“ pradėta vartoti žodį „neįgalumas“ dėl to, kad buvo priimta nauja Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo redakcija (Žin., 1991, Nr. 36-969) ir reikėjo patikslinti BK vartojamas sąvokas¹⁹ 2008 metais įstatymų leidėjas minėta straipsnį papildė dar vienu punktu, numatančiu atsakomybę sunkinančia aplinkybe laikyti veiką, kuri „padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų“. Tai kol kas paskutinis padarytas pakeitimas atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašė.

¹⁸ Baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas, Nr. IX-1495 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1733)

¹⁹ Baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 147(1), 199(1), 199(2), 267(1), 270(1), 308(1) straipsniais įstatymas, Nr. X - 272 (Valstybės žinios, 2005, Nr. 81-2945.)

2009 metais buvo siūlytas įstatymo projektas, kuriuo siūlyta papildyti BK įtvirtintą atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą nauju punktu - veika padaryta teroristiniais tikslais.²⁰ Kitas įstatymo projektas susijęs su valstybės tarnautojais. Į atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą (LR BK 60 str.) buvo siūloma įtraukti papildomą punktą „veika padaryta valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens“.²¹ Tačiau įstatymo projektai nebuvo priimti.

Apžvelgus istorinę atsakomybę sunkinančių aplinkybių reglamentavimo mūsų šalies baudžiamuosiuose įstatymuose raidą, galima padaryti keletą išvadų. Visų pirma atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas nėra sustabarėjęs, jis kito priklausomai nuo visuomeninių santykių, santvarkos pokyčių. Pavyzdžiui, tokios aplinkybės, kaip nusikaltamą vieką padarė organizuota grupė, veika sukėlė sunkius padarinius, ar veika padaryta tyčiojantis iš nukentėjusiojo ir pan., išliko nepakitusios net šiuo metu galiojančiame BK. Antra, po 1994 BK reformų ir įsigaliojus naujajam dabar galiojančiam BK atsakomybę sunkinančių aplinkybių reikšmė bausmės skyrimui yra konkrečiai reglamentuojama įstatymu.

---

²⁰Baudžiamojo kodekso 7, 25, 250 ir 250(1) straipsnių pakeitimo, 60 straipsnio papildymo papildymo bei Kodekso papildymo 60(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4) ir 250(5) straipsniais įstatymo projektas [žiūrėta 2011 kovo 4d.] Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=348881 >

²¹ Baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo ir 225, 226, 227, 228, 228(1) ir 229 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas.[žiūrėta 2011 kovo 4d.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345500 >

2. Atsakomybę sunkinančių aplinkybių samprata ir rūšys

„Atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra tokios aplinkybės, kurios apibūdinamos kaltąjį asmenį ir jo padarytą veiką, teismui parodo tuos neigiamus momentus, kurie didina nusikalstamos veikos bei kaltojo asmens pavojingumą ir leidžia griežtinti baudžiamąją atsakomybę.“²² Iš pateikto apibrėžimo galima išskirti pagrindinius atsakomybę sunkinančių aplinkybių bruožus, kuriais jos skirsis nuo kitų aplinkybių:

1. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra įsakmiai įtvirtintos įstatyme. Tai išsamus įstatymo leidėjo sudarytas sąrašas. Teismas (kitais atvejais) (kitaip nei atsakomybę lengvinančias aplinkybes) sunkinančiomis aplinkybėmis negali pripažinti kitokių aplinkybių nei yra nurodyta įstatyme. Pabrėžtina, kad pagal sąrašo punktų eiliškumą negalima spręsti apie vienos ar kitos aplinkybės svarbumą (pvz.: aplinkybė, kai veiką padarė bendrininkų grupė, nelaikoma svarbesne aplinkybe lyginat su aplinkybe, kai veika padaryta mažamečiui).
2. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra susijusios su padaryta nusikalstama veika ir ją padariusiu asmeniu. Šios aplinkybės gali parodyti tiek veikos didesnę pavojingumą, tiek ir kaltininko asmenybės didesnę pavojingumą. Šios aplinkybės atspindi pavojingą nusikalstamos veikos padarymo būdą, veikimo formą, naudojamą priemones. Taip pat galima išvelgti kaltininko asmenybės didesnę pavojingumą.
3. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės turi įtakos skiriant bausmę. Kadangi jau pačioje sąvokoje yra panaudojamas žodžius „sunkinančios“, tai leidžia spręsti apie griežtesnės bausmės paskyrimą kaltininkui, jei jo veikoje teismas nustatys tokių aplinkybių. Kiekvieną kartą nagrinėdamas baudžiamąją bylą teismas vertina konkrečios atsakomybę sunkinančios aplinkybės įtaką skiriamai bausmei. Būtent jos gali įtakoti bausmės rūšies parinkimą ir dydžio nustatymą.

Reikia pastebėti, kad atsakomybę sunkinančių aplinkybių apibrėžime yra nurodoma įtaka baudžiamajai atsakomybei. Taip pat Baudžiamajame kodekse vartojama atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąvoka. Todėl vertėtų paanalizuoti, kodėl akcentuojama būtent šių aplinkybių įtaka baudžiamajai atsakomybei, o ne bausmei.

---

²² ABRAMAVIČIUS, A. BARANSKAITĖ, A. ČEPAS, A. *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai)*. Teisinės informacijos centras: Vilnius, 2004, p.334

Teisinėje literatūroje neretai rašoma, kad atsakomybė iš esmės atitinka bausmę, arba kad vienintelė atsakomybės realizavimo forma ir yra bausmė. Toks požiūris neatitinka šiuo metu galiojančių Lietuvoje baudžiamųjų įstatymų turinio. Atsakomybė ir bausmė iš tikrųjų yra artimos sąvokos, bet sutapatinti jų negalima. „Baudžiamoji atsakomybė – tai valstybės prievartos taikymas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir kartu šio asmens padaryto nusikalstamo elgesio pasmerkimas.“²³ Baudžiamojo atsakomybė realizuojama :

1. kaltininkui paskiriant baudžiamajame įstatyme nurodytą bausmę;
2. kaltininkui nepaskiriant konkrečios bausmės (priimamas apkaltinamasis nuosprendis, kuriuo asmuo pripažįstamas kaltu padarius nusikalstamą veiką, tačiau jis atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės.)²⁴

Taigi baudžiamoji atsakomybė realizuojama ne vien paskiriant bausmę. Tai reiškia, kad baudžiamosios atsakomybės turinys yra platesnis nei bausmės. Galima padaryti išvadą, kad įstatymų leidėjas panaudodamas sąvoką „atsakomybę sunkinančios aplinkybės“ nurodo jų įtaką ne tik bausmės skyrimui, bet ir kitoms atsakomybę realizuojančioms formoms. Pavyzdžiui atsakomybę sunkinančios aplinkybės turi įtakos asmens atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, kai yra lengvinančių aplinkybių. Taigi pavadinus nagrinėjamas aplinkybes tik bausmę sunkinančiomis aplinkybėmis susiaurintume jų turinį, neatskleistume jų sampratos.

Pažymėtina, kad baudžiamajame įstatyme atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra įtvirtintos dviem būdais. Tai yra:

1. atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios turi reikšmės skiriant bausmę (BK 60str.);
2. atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios BK specialiosios dalies normose yra sukonkretintos kaip nusikaltimo sudėties požymiai.²⁵

Šiame darbe bus nagrinėjamos pirmuoju būdu BK įtvirtintos atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kadangi antru būdu įtvirtintos aplinkybės tampa kvalifikuojančiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais. Įstatymo leidėjas iš karto griežtina atsakomybę nurodydamas tokiose normose griežtesnes sankcijas. Todėl teismas negali antrą kartą griežtinti kaltininko atsakomybės, nes bus pažeistas principas, kad niekas negali būti baudžiamas antrą kartą už tą patį nusikaltimą. Teismas tokiu atveju

---

²³ DRAKŠAS, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Justitia: Vilnius, 2008, p.46

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Cit. op.* 4, p. 351

vadovaujasi BK 60 str. 2d. „Skirdamas bausmę, teismas neatsižvelgia į tokią atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri įstatyme numatyta kaip nusikaltimo sudėties požymis“.

Atsakomybę sunkinančias aplinkybes nuo nusikalstamą veiką kvalifikuojančių požymių galima atriboti tokiais požymiais:

1. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės galima teigti yra teisėjo darbo priemonė. Jis, įvertinęs bylos aplinkybės, nusprendžia, ar yra pagrindas pripažinti aplinkybę kaip atsakomybę sunkinančią. Jos yra skirtos tam, kad teisėjas galėtų tinkamai individualizuoti bausmę. O nusikalstamą veiką kvalifikuojantys požymiai yra įstatymo leidėjo darbo rezultatas. Įstatymo leidėjas įtvirtindamas normą, kurioje nurodoma baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamos veikos padarymą, turi teisę joje nustatyti ir nusikalstamą veiką kvalifikuojančius požymius. Jei jis nurodo tokius požymius, tai konstruodamas sankciją joje nustato griežtesnę bausmės rūšį ar dydį.
2. Nusikalstamą veiką kvalifikuojančių požymių reikšmė bausmės skyrimui yra aiški. Jei veika padaryta esant kvalifikuojančioms aplinkybėms, tai skiriama bausmė, kuri nurodyta atitinkamo straipsnio sankcijoje. Ši bausmė yra akivaizdžiai griežtesnė nei ta, kuri paskiriama už padarytą nusikalstamą veiką be kvalifikuončių požymių. Kita situacija yra su atsakomybę sunkinančiomis aplinkybėmis. Tai teisėjų diskusijų objektas. Kokią įtaką turi viena ar kita atsakomybę sunkinanti aplinkybė, nėra apibrėžta. Negalima sakyti, kad atsakomybę sunkinančios aplinkybės nustatymas padidins laisvės atėmimo bausmę, pavyzdžiui, 2 ar 5 metais. Tokio reglamentavimo Baudžiamajame kodekse nėra. Teismas pats turi įvertinti, kokią tikslią įtaką bausmės skyrimui turės vienos ar kitos atsakomybę sunkinančios aplinkybės pripažinimas.

Atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą sudaro dvylika aplinkybių. Jos teisinėje literatūroje yra klasifikuojamos labai įvairiai priklausomai nuo to kokį pagrindą pasirenka klasifikavimui. Dažniausiai klasifikacijos pagrindu pasirenkama nusikalstamo sudėties elementus.

Pagal V. Pavilionį, I.Karpečą atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra klasifikuojamos į aplinkybes, kurios apibūdina:

1. nusikaltimo objektą (veika padaryta mažamečiui);
2. nusikaltimo objektyviąją pusę (veiką padarė organizuota grupė) ;
3. nusikaltimo subjektyviąją pusę (veika padaryta dėl savanaudiškų paskatų);

4. nusikaltimo subjektą (veiką padarė apsvaigęs nuo alkoholio).²⁶

M. Skriabinas pateikia paprastesnę atsakomybę sunkinančių aplinkybių klasifikaciją jas suskirstant į tris grupes:

1. atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios apibūdina nusikaltimą (veika padaryta visuotinai pavojingu būdu) ;
2. atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios apibūdina subjektą (veiką padarė asmuo, kuris pirmiau buvo padaręs nusikaltimą²⁷);
3. atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios apibūdina ir nusikaltimą, ir kaltininko asmenybę (veika padaryta itin žiauriai).²⁸

Manyčiau, galima kita atsakomybę sunkinančių aplinkybių klasifikacija į aplinkybes, kurios parodo asmens didesnę pavojingumą, ir į aplinkybes, kurios parodo nusikalstamos veikos didesnę pavojingumą. Tačiau toks skirstymas gali sukelti daug diskusinių klausimų, kadangi vienas aplinkybes galima priskirti prie abiejų paminėtų grupių.

Taigi galimos įvairios atsakomybę sunkinančių aplinkybių klasifikacijos. Šiame darbe remsiuosi pirmąją pateiktą klasifikaciją, kadangi ji geriausiai atspindi dabartinį Baudžiamajame kodekse įtvirtintą atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą. Be to, kitame skyriuje pateikiama atskirų atsakomybę sunkinančių aplinkybių analizė padeda geriau suvokti pačią atsakomybę sunkinančių aplinkybių sampratą ir parodo instituto reikšmę baudžiamojoje teisėje.

---

²⁶ *Cit. op.* 4, p. 351

²⁷ Pastaba. Šiuo metu galiojančiame BK tokių atsakomybę sunkinančių aplinkybių nėra.

²⁸ *Cit. op.* 4, p. 351

3. Atskirų atsakomybę sunkinančių aplinkybių turinys

3.1. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės, apibūdinančios nusikalstamos veikos objektą

Baudžiamojo kodekso 60 str. yra nurodytos trys atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios apibūdina nusikalstamos veikos objektą. Nusikalstamos veikos objektas yra saugomi teisiniai gėriai, į kuriuos kėsinama nusikalstama veika, padaroma žala ar sukeliama grėsmė žalos atsiradimui. Šių teisinių gėrių materialinė išraiška realiame pasaulyje gali būti įvairiausi daiktai. Šiuo aptariamu atveju tai bus žmogus, kuriam buvo padaryta nusikalstama veika. Tokį žmogų mes galime pavadinti nukentėjusiuoju, nors reikia paminėti, kad šio termino baudžiamoji teisė nežino. Tai yra baudžiamojo proceso terminas.²⁹

Minėtame Baudžiamojo kodekso straipsnyje nurodomas trys asmenų grupės, prieš kurias atlikus neteisėtus veiksmus didėja pačios veikos pavojingumas ir kartu sunkėja kaltininko atsakomybė. Šios grupės yra mažamečiai, bejėgiškos būklės asmenys ir nėščios moterys. Įstatymų leidėjas įtraukdamas veikas prieš šiuos asmenis į atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą sukuria ypatingą teisinę apsaugą šiems žmonėms. Kaltininkas nukreipdamas nusikalstamus veiksmus prieš mažametį, bejėgiškos būklės asmenį ar nėščią moterį, gali tikėtis griežtesnės atsakomybės. Tai gali tarnauti kaip prevencinė priemonė, kad kaltininkai pagalvotų apie tai, kad jie sulauks griežtesnės baudžiamosios atsakomybės, jei savo aukomis rinksis pažeidžiamiausius visuomenės narius.

Veikos, padarytos prieš nėščią moterį, mažametį ar bejėgiškos būklės asmenį, tai yra tos aplinkybės, kurios apibūdina ne tik objektyvius nusikalstamos veikos požymius (nukentėjusįjį), bet ir nusikalstamos veikos subjekto asmenybę.³⁰ Kaltininko moralinės nuostatos, principai turi būti labai žemi, kad savo aukomis pasirinktų pačius silpniausius visuomenės narius t.y. nėščią moterį, vaiką, kurie negali efektyviai pasipriešinti arba iš viso nesuvokia su jais daromų veiksmų esmės. Vis dėl to, nustatant šias atsakomybę sunkinančias aplinkybes prioritetas teikiamas pačių nukentėjusiųjų savybėms, o ne kaltininko asmenybės bruožams.

---

²⁹ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Justitia: Vilnius, 2006, p. 301

³⁰ *Cit. op. 22, p. 337*

Toliau plačiau aptarsime kiekvieną atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri apibūdina nusikalstamos veikos objektą.

3.1.1. Veika padaryta mažamečiui

Jei veika padaryta mažamečiui, tai yra atsakomybę sunkinanti aplinkybė, apibūdinanti nuo nusikalstamos veikos nukentėjusį asmenį. Baudžiamajame kodekse vartojama sąvoka „mažametis“ neturi teisiškai apibrėžtų ribų, tačiau pagal teismų praktiką ir baudžiamosios teisės doktriną mažamečiais laikomi visi asmenys iki keturiolikos metų. Įstatymų leidėjas suteikia teisinę apsaugą mažamečiams kaip silpniausiems visuomenės nariaims. Mažamečiai t.y. vaikai iki keturiolikos metų nėra nei fiziškai, nei protiška, nei socialiai subrendę. Mažamečiai dar nėra pasiekę atitinkamo sąmoningumo lygio ir negali suvokti bei vertinti savo ir kitų asmenų veiksmų pavojingumo, negali pasinaudoti savo teisėmis ir apginti savo teisėtus interesus. Todėl asmens mažametystė yra ta aplinkybė, kuri sunkina atsakomybę kaltininkui.

Teisinėje literatūroje galima rasti pasisakymų, kad mažametis asmuo kartu yra ir bejėgiškos būklės asmuo. Tačiau naujajame Baudžiamojo kodekso komentare (II dalis) galima rasti tokį paaiškinimą - „mažametystė negali būti siejama su nukentėjusiojo bejėgiška būkle <...>“.³¹ Šiame punkte kalbama apie nužudymo kvalifikuojančius požymius - mažametystės ir bejėgiškos būklės – santykį. Kadangi Baudžiamasis kodeksas yra vientisas, jo normos yra susijusios viena su kita, todėl jas reikia aiškinti kompleksiskai viso kodekso ribose. Tokiu būdu manyčiau, kad atsakomybę sunkinančios aplinkybės BK 60str. 1d. 5 p. ir 6p. ir nužudymą kvalifikuojantys požymiai BK 129str. 2d. 1p. ir 2p. yra susiję. Taigi anksčiau pateiktas teiginys apie mažamečio ir bejėgiškos būklės asmens santykį galimas ir atsakomybę sunkinančių aplinkybių kontekste.

Teismas privalo atsižvelgti į šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę tik tada, kai kaltininkas žinojo, kad kaltininkas neturi keturiolikos metų. Asmens mažametystė dažniausiai yra akivaizdi, nors jei kaltininkas įrodo, kad jis sąžiningai klydo dėl asmens amžiaus (nukentėjusiųjų palaikė vyresniu nei keturiolikos metų), tai jam inkriminuoti šios atsakomybę sunkinančios aplinkybės teismas negalės.

Pažymėtina, kad kai kuriose Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsniuose nukentėjusiojo mažametystė yra nurodoma kaip kvalifikuojantis ar būtinas

---

³¹ ABRAMAVIČIUS, A. ALIUKONIENĖ, R. BARANSKAITĖ A. *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. *Specialioji dalis (99 – 212)*. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2009, p. 115. .

nusikalstamos veikos sudėties požymis. Pvz. Baudžiamojo kodekso 129 str. 2 d. 1 p. mažamečio nužudymas yra laikomas kvalifikuota veika „paprasto“ nužudymo atžvilgiu. O pagal 153 str. mažametis yra būtinas nusikalstamos veikos sudėties požymis t.y. kaltininkas atsakys tik tada, jei veiksmus atliko prieš mažametį. Tokias atvejais individualizuojant bausmę nukentėjusiojo mažametystė negali būti laikoma atsakomybę sunkinančia aplinkybe.

3.1.2. Veika padaryta asmeniui, kuris dėl ligos, neįgalumo, senatvės ar kitų priežasčių buvo bejėgiškos būklės, be jo prašymo

Ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė nurodyta Baudžiamojo kodekso 60 str. 1d. 6p. Didesnis kaltininko pavojingumas pasireiškia tuo, kad jis savo auka pasirenka žmogų, kuris dėl savo amžiaus, ligos ar neįgalumo negali kaltininkui pasipriešinti. Norint teisingai suprasti šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę, reikia išsiaiškinti pagrindinę aplinkybėje vartojamą savoką – bejėgiška būklė. Pagal Baudžiamojo kodekso komentarą bejėgiškumo būklė – tokia žmogaus būseną, kai dėl savo fizinės ar psichinės būklės jis negali suprasti savo ar kaltininko daromų veiksmų pobūdžio ir reikšmės arba negali pasipriešinti kaltininkui.³²

Galima išskirti dvi bejėgiškumo būklės formas:

1. Fizinis bejėgiškumas – tada, kai nukentėjusysis supranta su juo atliekamų veiksmų esmę, tačiau negali pasipriešinti kaltininkui. Tai gali būti dėl ligos, neįgalumo.
2. Psichinis bejėgiškumas – tada, kai nukentėjusysis dėl savo ligos ar psichinių savybių nesuvokia su juo atliekamų veiksmų pobūdžio ir jiems nesipriešina.

Suprantama, kad ne kiekvienas ligotas ar pensijinio amžiaus sulaukęs asmuo yra pripažįstamas bejėgiškos būklės. Seniau teismai įvairiai aiškino senyvą amžių. Vieni tai susiedavo su asmeniu, kuris sulaukė pensijinio amžiaus, kiti – su asmeniu, kuriems dėl amžiaus yra žymiai sumažėjusi intelektualinė ir fizinė galia. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimą galima teigti, kad nėra teisinga laikyti asmenį nusenusių, atsižvelgiant vien tik į amžių, ir reikėtų pritarti tokiai teismų nuomonei, kai

---

³² *Cit. op. 22, p. 338*

kartu su amžiumi įvertinama ir asmens sveikata, fizinė ir intelektualinė galia.³³ Šiuo atveju svarbu, kad dėl ligos ar senatvės bejėgiškoje būklėje esantis asmuo negali suprasti savo ar kaltininko daromų veiksmų pobūdžio arba negali aktyviai pasipriešinti kaltininkui.

Į šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę galima atsižvelgti tik tuo atveju, kai kaltininkas suvokė nukentėjusiojo bejėgišką būklę ir tyčia tuo pasinaudojo, turint tikslą palengvinti daromą nusikalstamą veiką.

Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad kaltininkas nusikalstamą veiką daro ne nukentėjusiojo prašymu, o prieš jo valią. Nors būtų galima išvelgti prieštaravimą dėl to, kad psichinio bejėgiškumo atveju nukentėjusysis negali išreikšti savo valios dėl to, kad serga tam tikra liga ar savo psichinių savybių dėka negali suvokti aplinkos. Tačiau tai nereiškia,“ kad tyčinis kaltininko pasinaudojimas tokia nukentėjusiojo būkle negali būti laikoma atsakomybe sunkinančia aplinkybe.“³⁴

Priešingai kvalifikuojami kaltininko veiksmai, kai jis juos atlieka nukentėjusiojo asmens prašymu. Jei nukentėjusysis yra beviltiškoje būklėje ir prašo atlikti tam tikrus nusiklastamus veiksmus, tai ši aplinkybė jau nebus atsakomybę sunkinančia, o atsakomybę lengvinančia. Šiuo atveju parodoma ne blogoji kaltininko asmenybės pusė, o geroji. Jis veikia ne iš savanaudiškų tikslų, o iš gailės nukentėjusiajam.

Taigi aptariamoje straipsnio dalyje yra du svarbūs veiksniai – nukentėjusiojo bejėgiška būklė ir kaltininko veiksmai be nukentėjusiojo prašymo. Šie abu veiksniai privalo būti nusikalstamoje veikoje, norint kaltininkui inkriminuoti atsakomybę sunkinančią aplinkybę.

Nors baudžiamajame įstatyme yra aiškiai nurodyta, kad teismas negali pripažinti atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kuri yra nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis. Tačiau teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai šios taisyklės nėra laikomasi. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo baudžiamojame byloje Nr. 1-137/2006 kaltinamąjį nuteisus pagal BK 129 straipsnio 1 dalį teismas pripažino jo atsakomybę sunkinančia aplinkybe tai, kad veika padaryta prieš bejėgiškos būklės asmenį (BK 60 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Nors ši aplinkybė sudaro 129 straipsnio 2 dalyje numatytą

---

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 1999m. Teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika Nr.23 [žiūrėta 2011 vasario19] Prieiga per internetą: < http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26183>

³⁴*Cit. op .22, p. 338.*

kvalifikuojančių nužudymą požymių turinį. Taigi teismas nepagrįstai pripažino atsakomybę sunkinančią aplinkybę.³⁵

3.1.3. Veika padaryta nėščiai moteriai, kai akivaizdu, kad ji nėščia

Tai kita nukentėjusįjį apibūdinanti atsakomybę sunkinanti aplinkybė. Ji yra įtvirtinta Baudžiamojo kodekso 60 str. 1d. 7p. Kaltininkas savo neteisėtais veiksmais kėsina į ypatingos būklės asmenį. Nėščios moters padėtis yra išskirtinė fiziologiniu, psichologiniu ir socialiniu požiūriais, todėl įstatymų leidėjas jai suteikia didesnę teisinę apsaugą. Ši apsauga suteikiama ne tik moteriai, bet ir jos būsimam vaikui. Pažymėtina, kad pagal Baudžiamąjį kodeksą žmogaus gyvybė yra ginama nuo gimdymo pradžios.³⁶ Kaltininkas savo veiksmais padaro žalą ar sudaro sąlygas žalos atsiradimo grėsmei ne tik nėščiai moteriai, bet ir jos nešiojamam vaisiui. Taip įstatymų leidėjas netiesiogiai sukuria apsaugos sistemą motinos nešiojamam vaisiui – būsimajam vaikui.

Atsakomybę sunkinančia aplinkybe galima pripažinti tik tada, kai yra akivaizdu, kad moteris yra nėščia ir kad kaltininkas žinojo, kad ji yra nėščia. Nėštumo stadija ir nusikaltimo motyvai reikšmės neturi aplinkybei pripažinti atsakomybę sunkinančia.

3.2. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios apibūdina objektyviusius požymius

Šių atsakomybę sunkinančių aplinkybių grupė yra plačiausia. Į ją įeina net šešios aplinkybės iš dvylikos pateiktų aplinkybių Baudžiamojo kodekso 60str. Tai yra:

1. veiką padarė bendrininkų grupė;
2. veiką padarė organizuota grupė;
3. veika padaryta kankinant nukentėjusį asmenį ar tyčiojantis iš jo;
4. veika padaryta pasinaudojant visuomenine ar kito asmens nelaime;
5. veika padaryta visuotinai pavojingu būdu arba naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas arba šaunamuosius ginklus;
6. dėl padarytos veikos atsirado sunkių padarinių.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008m. Teismų praktikos skiriant bausmes už nužudymus (baudžiamojo kodekso 129 straipsnis) apžvalga. Teismų praktika Nr. 28 . [žiūrėta 2011 vasario 17d]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=33248>

³⁶ *Cit. op.* 31, p. 112

Jei veiką padarė bendrininkų grupė ar organizuota grupė, tai aplinkybės parodančios nusikalstamos veikos padarymo formą. Pripažįstama, kad nusikalstama veika, padaryta kelių tarpusavyje susitarusių asmenų, yra labiau pavojinga nei veika, padaryta vieno asmens. Tokiu būdu įstatymo leidėjas griežtina atsakomybę tiems asmenims, kurie veikia kartu darant nusikalstamas veikas.

Jei veika padaryta kankinant nukentėjusįjį asmenį ar tyčiojantis iš jo arba veika padaryta visuotinai pavojingu būdu arba naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas arba šaunamuosius ginklus, tai tokios aplinkybės, kurios apibūdina nusikalstamos veikos padarymo būdą, priemones. Kartu galima išvelgti ir kaltininko asmenybės bruožus. Kaltininkas turi būti labai žemos moralės žmogus, kad nusikalstamos veikos padarymo būdu pasirinktų kito žmogaus kankinimą. Tokia pati situacija kyla esant ir kitai aplinkybei, kai pasirenka pavojingas priemones darant nusikaltimą.³⁷

Jei nusikalstamos veikos subjektas neteisėtai veikia pasinaudodamas visuotine ar kito asmens nelaimė, tai taip pat laikoma atsakomybe sunkinančia aplinkybe, apibūdinančia objektyviają pusę t.y. veikos padarymo aplinkybes. Šiuo atveju ne tiek svarbu kokia žala yra padaroma, o tai, kad kaltininkas veikė žinodamas apie visuotinę ar kito asmens nelaimę.

Paskutinė iš šios grupės aplinkybė yra tokia, kad kaltininko padaryta nusikalstama veika sukėlė sunkių padarinių. Ši aplinkybė apibūdina nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymį – padarinius.³⁸

Taigi minėtos atsakomybę sunkinančios aplinkybės apibūdina tokius nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymius – nusikalstamos veikos padarymo formą, būdą, priemones, aplinkybes ir padarinius. Taip pat būtina paminėti, kad iš kai kurių aplinkybių galima spręsti apie neigiamus kaltininko asmenybės bruožus. Toliau bus plačiau nagrinėjama kiekviena atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

3.2.1. Veiką padarė bendrininkų grupė

Ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė apibūdina nusikalstamos veikos padarymo formą – tai, kad neteisėtai veikė ne vienas asmuo, o keletas. Tokiu būdu yra didinamas nusikalstamos veikos pavojingumas, nes keletas žmonių gali padaryti didesnę žalą ar atlikti pavojingesnius veiksmus, nei tai galėtų padaryti vienas asmuo.

---

³⁷ *Cit. op. 22, p. 336*

³⁸ *Cit. op. 22, p. 341*

Tiksli bendrininkų grupės sąvoka yra pateikta Baudžiamojo kodekso 25 str. 2d. „Bendrininkų grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria nusikalstamą veiką daryti, tęsti ar užbaigti, jei bent du iš jų yra vykdytojai.“³⁹ Nusikalstamos veikos bendrininkais gali būti organizatorius, vykdytojas, kurstytojas, padėjėjas. Pagal Baudžiamojo kodekso 26 str. bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia. Tačiau tai nereiškia, kad bendrininkų atsakomybė visiškai priklauso nuo vykdytojų atsakomybės. Teismas kiekvieną kartą privalo atsižvelgti į kiekvieno bendrininko dalyvavimą darant nusikalstamą veiką, jo vaidmenį jame, atliktus veiksmus. Kiekvienas bendrininkas atsako už savo asmeninę veiką, už tai, ką aprėpė jo tyčia. Todėl įstatymų leidėjas prie šios atsakomybės sunkinančios aplinkybės pridėjo dar vieną išlygą, kad „teismas, atsižvelgdamas į kiekvieno bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką pobūdį ir laipsnį, gali nepripažinti šios aplinkybės atsakomybę sunkinančia“⁴⁰. Tai rodo, kad ne bet koks bendrininkavimas ir ne kiekvieną kartą sunkina kiekvieno bendrininko atsakomybę. Šį teiginį dar labiau sustiprina Baudžiamojo kodekso 26 str. 3d. kurioje norodoma, kad jei vieno bendrininko veikoje yra atsakomybę sunkinančių, lengvinančių ar šalinančių aplinkybių, tai jos neturi reikšmės kitų bendrininkų atsakomybės klausimo sprendimui.

Apžvelgus teismų praktiką matyti, kad teismai paprastai pripažįsta, jog nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupė, ir atsižvelgia į šią aplinkybę kaip į atsakomybę sunkinančią, kai darant nusikalstamą veiką dalyvauja keli asmenys, iš kurių bent du yra nusikalstamos veikos vykdytojai.⁴¹ Tačiau verta atkreipti dėmesį į tai, kad teismai turi nustatyti, ar bent du bendrininkų grupės nariai vykdytojai atitinka padarytos nusikalstamos veikos subjektui baudžiamojo įstatymo keliamus reikalavimus.⁴² Tai yra, ar vykdytojai yra pakaltinami ir sulaukę amžiaus, nuo kurio jie gali atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus. Pažymėtina, kad ne visi teismai laikosi vienodos praktikos. Marijampolės rajono apylinkės teisme nagrinėta baudžiamoji byla, kurioje nustatyta, jog jog M. R. nusikalstamą veiką padarė kartu su ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu asmeniu. Nuosprendyje nenustatyta, ar tas asmuo buvo pakaltinamas, ar jis sulaukė amžiaus, nuo kurio atsako pagal BK 180 straipsnio 1 dalį. Teismas nustatė, kad nusikalstama veika padaryta veikiant bendrininkų grupe ir tai pripažinta kaltininko

---

³⁹ LR BK 25str. 2d.

⁴⁰ LR BK 60 str. 1d. 1p.

⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir lydimoji medžiaga pastraipsniui. Sudarytojas G. Švedas. Teisės namai: Vilnius, 2009, p. 192

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 28d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54- 64 straipsniai) apžvalga

atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija priėmė nutartį, kurioje išaiškino, kad byloje nesurinkta duomenų, kurie būtų pagrindas pripažinti M. R. atsakomybę sunkinančia aplinkybę, numatytą BK 60 straipsnio 1 dalies 1 punkte, – veika, padaryta veikiant bendrininkų grupe. Bendrininkavimo samprata yra pateikta BK 24 straipsnio 1 dalyje. Pagal ją bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką.⁴³ Kadangi to nebuvo nustatyta, tai negalima pripažinti bendrininkavimo kaip atsakomybę sunkinančios aplinkybės.

Teismų praktikoje vis dar pasitaiko atvejų, kai pažeidžiama BK 60 straipsnio 2 dalies nuostata. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija priimtoje nutartyje nurodė, kad pirmosios instancijos teismas, pažeisdamas 60 straipsnio 2 dalį, pripažino atsakomybę sunkinančia aplinkybe BK 149 straipsnyje numatytą nusikaltimo padarymą bendrininkų grupe. Pagal BK 60 straipsnio 2 dalį skirdamas bausmę teismas neatsižvelgia į tokią atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri įstatyme numatyta kaip nusikaltimo sudėties požymis.⁴⁴ Todėl svarbu, kad teismai atidžiai vertintų atsakomybę sunkinančias aplinkybes, kad nesusidarytų dvigubo baudžiamumo situacijos.

3.2.2. Veiką padarė organizuota grupė

Kai nusikalstamą veiką padaro organizuota grupė, tai laikoma atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Ji nusako veikos padarymo formą.

Organizuotos grupės sąvoka yra pateikta Baudžiamojo kodekso 25 str. 3d. „Organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį“. Organizuotos grupės nariai iš anksto aptaria, suderina bendros nusikalstamos veikos planus, suderina veiksmų eigą, pasiskirsto vaidmenimis. Tokios grupės nariai supranta, kad sukuria organizuotą grupę ar prisijungia prie jau sukurtos grupės.⁴⁵

Teismas, nustatęs, kad nusikalstamą veiką padarė organizuota grupė, privalo šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę taikyti visiems grupės nariams. Užtenka vien aktyvaus

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 4 d. kasacinė byla Nr. 2K-357/2007

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009m. praktikos baudžiamosiose bylose aktualijos. Prieiga per internetą: < <http://www.lat.lt/?item=baudpr&lang=1> > [Žiūrėta 2011 vasario 20 d.]

⁴⁵ *Cit.op.* 22, p. 167

dalyvavimo organizuotoje grupėje, nesvarbu kokio pobūdžio veiksmus kaltininkas atliko, kad jam būtų pripažįstama atsakomybę sunkinanti aplinkybė.⁴⁶

Jei padaryta veika, kurios vienas iš požymių kvalifikuojančių nusikalstamą veiką yra organizuota grupė, tai šios atsakomybę sunkinančios aplinkybės negalima papildomai taikyti. Pavyzdžiui, pagal Baudžiamojo kodekso 157 str. 2d. vaiko pardavimas dalyvaujant organizuotoje grupėje. Arba pagal Baudžiamojo kodekso 182 str. 2d. sukčiavimas dalyvaujant organizuotoje grupėje. Šiais atvejais kaltininko atsakomybės negalima papildomai sunkinti, kadangi juose yra nurodyta organizuota grupė kaip kvalifikuojantis požymis.

Kitas atvejis, kai „organizuota grupė padaro nusikaltimą, kurio sudėčiai būdingas bendrininkų grupės kvalifikuojamasis požymis, nusikaltimas kvalifikuojamas pagal šį požymį, be to, organizuota grupė teismo pripažįstama visų kaltininkų atsakomybę sunkinančia aplinkybe.“⁴⁷

3.2.3. Veika padaryta kankinant nukentėjusį asmenį ar tyčiojantis iš jo

Ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra numatyta Baudžiamojo kodekso 60 str. 1d. 4p. Minėta aplinkybė apibūdina ne tik nusikalstamos veikos padarymo būdą, bet ir neigiamus kaltininko asmenybės bruožus. Kaltininkas atlieka žiaurumu, negailestingumu, pykčiu persmelktus neteisėtus veiksmus.

Šia atsakomybę sunkinančią aplinkybę sudaro du alternatyvūs veiksniai: nukentėjusiojo kankinimas arba tyčiojamas iš jo. Reikalingas bent vienas iš šių veiksmų, kad teismas galėtų kaltininkui inkriminuoti atsakomybę sunkinančią aplinkybę.

LR Konstitucijos 21 straipsnyje nurodyta, kad „draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis<...>“⁴⁸. Žmogų nuo kankinimo taip pat saugo ir tarptautiniai teisės aktai tokie, kaip Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą ir kitoki žiaurą, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą. Ne išimtis ir Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, kuris nustato atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kai veika padaroma kankinant nukentėjusį ar tyčiojantis iš jo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluota tokia kankinimo sąvoka – „tai tam tikrą laiką trunkantys veiksmai, sukeltantys dideles fizines, dvasines kančias

⁴⁶ *Cit. op.* 22, p. 336

⁴⁷ PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos padariniai*. Justitia: Vilnius, 2008, p 293

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33–1014)

nukentėjusiajam tiesioginiu poveikiu į jo kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms.⁴⁹ Sąvokoje paminėti du kankinimo būdai:

1. Kai nukentėjusiajam sukeliama fizinė kančia. Pavyzdžiui, kaltininkas nukentėjusį muša, degina, pjausto. Tokiais veiksmais žalojant nukentėjusį, jis jaučia stiprų skausmą.
2. Kai nukentėjusiajam sukeliama dvasinė kančia. Jos teisinėje literatūroje vadinamos psichinėmis kančiomis. Pavyzdžiui, nukentėjusiojo akivaizdoje yra kankinami jo artimieji.

Pažymėtina, kad didelės fizinės ar dvasinės kančios gali būti sukeltos ir nukentėjusiojo artimiesiems. Tai tokie atvejai, kai nukentėjusysis yra kankinamas matant šeimos nariams. Nukentėjusiajam sukeliama fizinė ir dvasinė kančia, o šeimos nariams – psichinė kančia.⁵⁰

Kitas veiksnys šioje atsakomybė sunkinančioje aplinkybėje yra tyčiojamasis iš nukentėjusiojo. Patyčios – tai tyčiniai, pasikartojantys veiksmai, kuriuos, siekdamas įžeisti, įskaudinti kitą žmogų, sukelia psichologinę ar fizinę jėgą persvarą turintis asmuo. Šiuo atveju kaltininkas veikia nukentėjusį siekdamas sukelti jam daugiau dvasinių ar fizinių kančių, pažeminti jo orumą ir garbę. Kaltininkas gali tyčiotis ne tik iš paties nukentėjusio asmens, bet ir iš jo artimųjų. Tokius veiksmus taip pat priskirsime prie tyčiojimosi iš nukentėjusiojo asmens.⁵¹

Kaip minėta ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė apibūdina kaltininko asmenybę. Vien faktas, kad kaltininkas imasi kankinti ar tyčiotis iš nukentėjusiojo, parodo jo negailestingumą, šiurkštumą. Kaltininkas imasi veiksmų, prieštaraujančių sveikam protui, moralei, normaliom elgesio formom. Tokiu būdu jis didina tiek savo padarytos veikos pavojingumą, tiek ir savo pavojingumą.

3.2.4. Veika padaryta pasinaudojant visuomenine ar kito asmens nelaimė

Tai tokia atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kuri apibūdina nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Šiuo atveju ypatingai svarbus laikas. Kaltininkas veikia pasinaudodamas visuomenine ar kito asmens nelaimė. Svarbu ne tai, kokią žalą kaltininkas padaro savo neteisėtais veiksmais, o tai, kad kaltininkas veikia nelaimės metu, kada visuomenė ar kitas žmogus yra pažeidžiamiausias. Pažymėtina, kad teismas

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 2004 06 18.

⁵⁰ *Cit. op.* 22, p. 337

⁵¹ *Ibid.*

atsižvelgia į šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę tik tada, kai kaltininkas suvokė, kad įvyko neleidė, ir tuo pasinaudojo.

Šioje atsakomybę sunkinančioje aplinkybėje yra paminėti du veiksniai – visuomeninė nelaimė ir kito asmens nelaimė. Visuomenine nelaime laikomi tokie įvykiai, kurie sukrečia visą visuomenę – karas, didelis gaisras, epidemija, žemės drebėjimas, ugnikalnio išsiveržimas, potvynis ir kiti panašūs reiškiniai.⁵² Tai nėra mažareikšmės nelaimės, kurios nutinka kasdien. Nuo kitų nelaimių visuomeninė skiriasi tuo, kad ji sukelia grėsmę dideliame žmonių ratui: jų gyvybei, turtui, sveikatai.

Asmeninė nelaime laikome tokius įvykius, kurie sukrečia vieną ar kelis asmenis. Tai gali būti gaisras, sunki liga, gavus traumą, laidotuvės.⁵³ Šiuo atveju kaltininkas veikia tada, kai nukentėjusįjį ar jam artimus žmones paveikia skaudus įvykis. Įstatymo leidėjas į atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą įtraukdamas tokią aplinkybę, kai veikia padaroma pasinaudojant asmens nelaime, parodo dėmesį vienam asmeniui, jo tuo metu sunkiai padėčiai. Kaltininko veiksmai sukelia žalą, į kurią nukentėjusysis reaguoja itin skaudžiai, kadangi jo padėtis yra ir taip sunki. Tokiu būdu įstatymų leidėjas išsiskiria itin humanišku požiūriu, nes kitų valstybių kodeksuose, pvz.: Rusijos Federacijos, Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos, nėra įtvirtinama asmens nelaimė kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

Kaip minėta, kaltininkas turi suvokti, kad įvyko visuomeninė ar kito asmens nelaimė. Jis privalo suprasti, kad pasinaudojus tokiomis aplinkybėmis bus lengviau ir paprasčiau pasiekti savo tiklus. Todėl sąmoningai pasinaudojus visuomenine ar kito asmens nelaime, kaltininkui yra inkriminuojama ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

3.2.5. Veika padaryta visuotinai pavojingu būdu arba naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas arba šaunamuosius ginklus

Ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė apibūdina nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymius – nusikalstamos veikos padarymo būdą ir priemones. Kaltininkas darydamas nusikalstamą veiką naudoja spogmenis, sprogstamąsias medžiagas, šaunamuosius ginklus ar veikia kitu visuotinai pavojingu būdu. Kaltininkas tikslui pasiekti pasirenka pačius pavojingiausius būdus, todėl ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė taip pat apibūdina kaltininko asmenybės neigiamus bruožus.

Atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra sukonstruota iš kelių alternatyvių veiksmių:

---

⁵² *Cit. op.* 22, p. 339

⁵³ *Cit. op.* 47, p. 294

1. veika padaryta visuotinai pavojingu būdu (pvz. sprogdinimas, padegimas, užnuodijimas, užtvindymas)
2. veika padaryta naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas;
3. veika padaryta naudojant šaunamuosius ginklus.

Kiekvienas iš minėtų veiksnių teismo gali būti pripažintas savarankiška atsakomybę sunkinančia aplinkybe.⁵⁴ Kaltininkui užtenka panaudoti tik vieną iš išvardintų priemonių, kad teismas galėtų jam inkriminuoti atsakomybę sunkinančią aplinkybę.

Veika padaryta visuotinai pavojingu būdu reiškia, kad „veikai padaryti naudojamas būdas, realiai pavojingas ne vieno, o dviejų ar daugiau asmenų gyvybei, sveikatai ar turtui“⁵⁵. Taigi, kaltininkas savo neteisėtus veiksmus nukreipia ne tik į nukentėjusį, bet ir į aplinkinius asmenis. Svarbu tai, kad kaltininkas turi suvokti, kad jo veikimo būdas yra pavojingas nukentėjusiajam ir bent vienam kitam asmeniui.

Veika padaryta naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas arba šaunamuosius ginklus – tai, galima sakyti, visuotinai pavojingo būdo formų detalizavimas.⁵⁶ Jei kaltininkas nusikaltimui padaryti naudoja sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas ir šaunamuosius ginklus, tai jis veikia visuotinai pavojingu būdu. Šaunamojo ginklo, sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų sąvokas galima rasti Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme⁵⁷, Sprogmenų apyvartos kontrolės įstatyme⁵⁸.

Pažymėtina, kad asmens veiksmai bus „atsakomybę sunkinanti aplinkybė tada, kai kaltininkas nusikalstamai veikai daryti naudoja ar grasina naudosis tinkamą naudoti pagal paskirtį sprogmenį, sprogstamąją medžiagą ar šaunamąjį ginklą ir suvokia ar pagal pagal bylos aplinkybes ir asmenines savybes galėjo ir turėjo suvokti, kad jo naudojama ar grasinama naudoti nusikalstamos veikos priemonė yra tinkamas naudoti pagal paskirtį sprogmuo, sprogstamoji medžiaga ar šaunamasis ginklas“⁵⁹ Taigi kaltininkas turi:

1. panaudoti ar grasinti panaudoti bent vieną iš paminėtų priemonių
2. suvokti, kad ši priemonė yra tinkama naudoti pagal paskirtį, arba variantas „turėjo ir galėjo suvokti“
3. suprasti, kad veiksmus nukreipia ne tik prieš nukentėjusį, bet ir bent vieną kitą asmenį.

---

⁵⁴ *Cit. op.* 22, p. 341

⁵⁵ *Cit. op.* 47, p. 295

⁵⁶ *Cit. op.* 22, p. 341

⁵⁷ Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 13-467).

⁵⁸ Sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 17-701)

⁵⁹ *Cit. op.* 47, p. 295

BK komentare papildoma, kad kaltininkas turi suvokti, kad jis naudoja visuotinai pavojingą būdą ar priemones, „kurios yra pavojingos ne vieno, o dviejų ar daugiau asmenų gyvybei ir sveikatai arba gali sunaikinti didelės vertės svetimą turtą, ar daug reikšmės turinčias mokslines, istorines ar kultūrinės vertybes ir pan.“⁶⁰ Galima sakyti, kad veikos padariniai gali būti įvairūs. Veikiant pavojingu būdu galima padaryti žalos asmens gyvybei, sveikatai ar turtui. Būna atvejų, kai yra padaryta nedidelė žala ar iš viso jos nepadaroma. Tačiau šiuo atveju svarbu tai, kad veikiama visuotinai pavojingu būdu ar naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas ir šaunamuosius ginklus, o ne kokio dydžio žala yra padaryta.

Taigi kaltininkas veikdamas visuotinai pavojingu būdu arba naudojant sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas ar šaunamuosius ginklus didina veikos pavojingumą. Tokiu būdu keliamas pavojus ne vienam baudžiamojo įstatymo saugomam gėriui.

3.2.6. Dėl padarytos veikos atsirado sunkių padarinių

Kiekviena nusikalstama veika yra sukeliama padariniai ar bent sukeliama grėsmė jiems atsirasti. „Padariniai yra ne kas kita, o žala baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms.“⁶¹ Atsakomybę sunkinančia aplinkybe pripažįstami tik tie sunkūs padariniai, kurie gerokai viršija įstatymo numatytus kaip neišvengiamus nusikalstamos veikos padarinius. Teismas kiekvienu atveju turi įvertinti, ar atsiradę padariniai yra įprasti tos nusikalstamos veikos padariniai. Jei jų mastas viršija įprastus padarinius, tai teismas gali pripažinti, kad yra padaryta veika, sukėlus sunkius padarinius. Kitaip sakant kaltininko nusikalstamoje veikoje yra išvengiama atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

Svarbu tai, kad tarp nusikalstamos veikos ir sunkių padarinių būtų priežastinis ryšys. Jei tarp sunkių padarinių ir kaltininko veiksmų nėra priežastinio ryšio, tai nebus galima pripažinti atsakomybę sunkinančia aplinkybe.

Taip pat svarbu nustatyti, ar kaltininkas suvokė sunkių padarinių atsiradimo galimybę. Kaltininkas turi suvokti, kad dėl jo veiksmų gali atsirasti sunkūs padariniai arba nors ir nesuvokė, bet pagal veikos padarymo aplinkybes ir asmenines savybes galėjo ir turėjo juos numatyti. Taigi prie sunkių padarinių priskiriama ne tik tuos, kuriuos kaltininkas numatė, bet ir tuos, kuriuos turėjo ir galėjo numatyti.

Kaip minėta, padariniai yra prilyginami nukentėjusiojo patirtai žalai. Žala gali būti fizinė, turtinė, neturtinė. Didelė fizinė žala – tai poveikis į žmogaus organizmą, įvairaus

---

⁶⁰ *Cit. op.* 22, p. 341

⁶¹ *Cit. op.* 29, p. 269

pobūdžio sveikatos sutrikdymai ar net gyvybės atėmimas (pvz.: sunkus sveikatos sutrikdymas). Turtine žala pripažįstama tiek tiesioginė turtinė žala (prarastas turtas, sukeltas bankrotas, turimo turto sumažinimas), tiek negauta turtinė nauda (palūkanų negavimas, vengimas atsiskaityti). Trečia žalos rūšis – neturtinė žala (moralinė, politinė, organizacinė). Šiuo atveju paveikiama tai, kas pinigine forma neišreiškiama. Pavyzdžiui, nusikalstama veika padaroma didelė žala valstybės ar organizacijos reputacijai tarptautinėje arenoje. Tai galima vertinti kaip sunkių padarinių sukėlimą.⁶²

Sunkūs padariniai yra vertinamasis požymis. Teismas kiekvieną kartą privalo įvertinti padarinius, jų formą, dydį atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes. Teismų praktikoje yra suformuluotas kriterijus, kada padaryta žala yra vertinama kaip didelė. Tai žala, kuri viršija 250 MGL.⁶³ Tačiau nurodytas dydis tik patvirtintų formaliai įtvirtintą nuostatą, kad didelės vertės turtas yra tada, kai jo vertė viršija 250 MGL dydžio sumą.⁶⁴ Vis dėl to reikėtų pažvelgti į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimą, kuriame nurodyta, kad apie žalos dydį kiekvienu konkrečiu atveju turi būti sprendžiama atsižvelgiant ne tik į realios žalos piniginę išraišką, bet ir į nukentėjusiojo materialinę padėtį, išlaikytinių buvimą ir kitas bylos aplinkybes.⁶⁵

Pagal T. Girdenio straipsnį: „Vertinant fizinės ar kitokios žalos dydį, manyčiau reikėtų sutikti su LR teisingumo ministerijos pateikta konsultacija, kurioje pasakyta, kad visais atvejais, kai asmenų patirta žala sudaro Baudžiamajame kodekse numatytas nusikaltimo arba baudžiamojo nusižengimo sudėties požymius, tokia žala turėtų būti vertinama kaip didelė“.⁶⁶ Manychiau, kad ši nuomonė yra kritikuotina, nes nekiekviena didelė žala gali būti pripažįstama sunkiais padariniais kaip atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Dėl nusikalstamos veikos kilę padariniai turi būti gerokai didesni nei įstatyme numatyti padariniai. Tik esant tokiai situacijai, teismas galės pripažinti atsakomybę sunkinančią aplinkybę.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija nutartimi⁶⁷ sunkiais padariniais pripažino dviejų žmonių žūtį ir vieno asmens sužalojimą. G.R. nusikalstami veiksmai buvo kvalifikuoti pagal BK 281 straipsnio 6 dalį, kuri nustato baudžiamąją atsakomybę už kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo

---

⁶² GIRDENIS, Tomas. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 2006 7 (85), 102 – 108 psl.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ BK 190 str.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas 1996 birželio 21 nr. 43

⁶⁶ *Cit. op.* 62

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 5 d. kasacinė byla Nr. 2K-188/2009

taisyklių pažeidimą vairuojant kelių transporto priemonę būnant apsvaigus nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu dėl to įvykio eismo įvykis, kurio metu žuvo žmogus. Šiuo atveju nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis yra vieno asmens žūtis. Tačiau jei žūsta keli asmenys, tai taip pat atitiks kvalifikuojantį požymį. BK numatyta atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai veika sukelia sunkius padarinius. Žmogaus žūtis iš esmės yra sunkus padariny. Kartu žmogaus žūtis yra BK 281 straipsnio 6 dalyje numatytas nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis, todėl vieno žmogaus žūtis negali būti papildomai pripažinta atsakomybę sunkinančia aplinkybe. „Tačiau dviejų ar daugiau žmonių žūtis nors ir nekeičia padarytos veikos kvalifikacijos, tačiau išryškina padarytos veikos padarinius, didina veikos pavojingumą ir atsižvelgiant į padarinių kilimo priežastis, veikos pobūdį teismo gali būti pripažįstama atsakomybę sunkinančia aplinkybe.“⁶⁸

3.3. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios apibūdina subjektyvius požymius

Vienas iš nusikalstamos veikos sudėties subjektyviųjų požymių yra motyvas. „Nusikalstamos veikos motyvas pagal baudžiamosios teisės teoriją yra veikos priežastis, paskata, nusikalstamo elgesio varomoji jėga ar savęs pateisinimas.“⁶⁹ Baudžiamojo kodekso 60 straipsnyje galima rasti dvi atsakomybę sunkinančias aplinkybes, kurios apibūdina nusikalstamos veikos sudėties subjektyvųjų požymį – motyvą.

Šios dvi aplinkybės yra:

1. veika padaryta dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų;
2. veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Žmogaus elgesio motyvai gali būti labai įvairūs. Tačiau kai kurie motyvai darant nusikalstamas veikas tampa svarbesni, nes didina nusikalstamos veikos pavojingumą. Įstatymų leidėjas įtvirtina chuliganiškas ar savanaudiškas paskatas kaip motyvus, dėl kurių padaryta nusikalstama veika laikoma pavojingesne nei atlikta dėl kitų priežasčių.

Neapykanta kitam asmeniui dėl jo rasės, turto troškimas ar noras išvengti skolos gražinimo – tai motyvai, dėl ko asmuo ryžtasi imtis neteisėtų veiksmų. Jis pasirengia bet

---

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Cit. op. 29. Paaškinimas: cituojamas vadovėlis Tarybinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius. 1972 p.182*

kokiu būdu, net ir veikdamas prieš įstatymą, įgyvendinti savo planus, pasiekti norimų tikslų. Todėl jo asmenybė taip pat tampa pavojingesnė.

Toliau bus gilinamasi į kiekvieną atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri apibūdina nusikalstamos veikos padarymo motyvus.

3.3.1. Veika padaryta dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų

Įstatymų leidėjas šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę suformulavo joje nurodydamas dvi savarankiškas aplinkybes, kurios apibūdina veikos padarymo motyvus. Tai veika padaryta dėl chuliganiškų paskatų ir veika padaryta dėl savanaudiškų paskatų. Iš šių motyvų galima spręsti apie kaltininko pavojingesnę nei įprasta asmenybę. Jis siekdamas įgyvendinti savo tikslus yra pasiryžęs imtis bet kokių priemonių, net ir neteisėtų būdų.

Norint teisingai suprasti šią atsakomybę sunkinančią aplinkybę būtina išsiaiškinti joje minimas sąvokas „chuliganiškos paskatos“ ir „savanaudiškos paskatos“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas yra išaiškinęs, kad chuliganiškas paskatas apibūdina tokie veiksmai, kurie padaromi dėl aiškaus žmogaus ar visuomenės negerbimo, įprastų elgesio taisyklių niekinimo arba visai be dingsties, arba panaudojant mažareikšmę dingstį, norint pateisinti savo veiksmus.⁷⁰ Toks kaltininko elgesys prasilenkia su morale, nusistovėjusia visuomenėje tvarka.

Veika, padaryta dėl savanaudiškų paskatų, laikoma tada, kai veikiama siekiant gauti materialinės naudos, įgyti teisę į turtą ar išvengti materialių išlaidų. Pabrėžtina, kad kaltininkas naudos gali siekti tiek sau, tiek kitiems asmenims. Pavyzdžiui, padaryti nusikaltimą dėl pažadėto atlygio.

Norint kaltininkui pripažinti atsakomybę sunkinančią aplinkybę, būtina nustatyti, kada atsirado kaltininko savanaudiškos paskatos. Įstatyme nurodyta, kad „veika padaryta dėl savanaudiškų paskatų“. Tai reiškia, kad savanaudiškos paskatos turėjo susiformuoti prieš darant nusikalstamą veiką ar jos metu. Jei šios paskatos susiformuoja po nusikalstamos veikos, tai kaltininkui nebus galima pripažinti atsakomybę sunkinančios aplinkybės.⁷¹

Įstatymų leidėjas savanaudiškas ir chuliganiškas paskatas įtvirtino ne tik kaip atsakomybę sunkinančią aplinkybę, bet ir kai kurių nusikalstamų veikų sudėčių

---

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 2004 06 18. Teismų praktika Nr.: 21

⁷¹ *Cit. op.* 22, p. 336

kvalifikuojančiu požymiu. Pavyzdžiui, nužudymas dėl savanaudiškų paskatų (BK 129str. 2d. 9p.) ar sunkus sveikatos sutrikdymas dėl chuliganiškų paskatų (BK 135str. 2d. 8p.). Tokiais atvejais kaltininkui negalima papildomai pripažinti atsakomybę sunkinančios aplinkybės.

Teismų praktikoje taip pat laikomasi nuomonės, kad savanaudiškos paskatos yra motyvas, dėl kurio kaltininkas vagia, plėšia, pasisavina turtą ar sukčiauja. Todėl dar viena taisyklė, kad savanaudiškos paskatos yra būtinasis turto grobimo požymis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija savo priimtoje nutartyje konstatavo, kad pagal BK 60 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatą savanaudiškos paskatos priskirtos prie atsakomybę sunkinančių aplinkybių. Tačiau ši aplinkybė netaikytina tais atvejais, kai ji, nors ir nurodyta įstatyme, bet sudaro būtinąjį nusikaltimo sudėties požymį. Tokie nusikaltimai kaip vagystė, plėšimas, sukčiavimas ir kiti, kurie susiję su nusikalstamu praturtėjimu, yra savanaudiški.⁷² Taigi skiriant bausmę už vagystę, plėšimą ar sukčiavimą teismas negalės pripažinti savanaudiškų paskatų kaip atsakomybę sunkinančios aplinkybės.

3.3.2. Veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų

Ši dvylikta atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra pati naujausia aplinkybė. Ją LR Seimas priėmė 2009 m. birželio 16 d. papildydamas BK 60straipsnio 1dalį 12 punktu.

Atsakomybę sunkinančios aplinkybės priėmimo priežastis, jos esmę galima išsiaiškinti paskaičius Baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamąjį raštą.⁷³ Jame nurodoma, kad 2005 metų Europos komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija prie Europos Tarybos trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą Lietuvos valdžios institucijoms buvo rekomenduota priimti nuostatą dėl rasinio motyvo tiesioginio pripažinimo atsakomybe sunkinančia aplinkybe. Be to, tarptautiniuose teisės aktuose yra nurodoma siekti vienodo požiūrio į visus žmones ir kovoti su diskriminacija.

Tuo metu galiojusiam Baudžiamajame kodekse nebuvo normos, kurioje būtų nurodyta, kad atsakomybė yra griežtinama, jei nusikalstama veika padaryta dėl nukentėjusiojo priklausymo tam tikrai socialinei grupei. Jame galima rasti tik bendro

---

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 4 d. kasacinė byla nr. 2K-357/2007

⁷³ Baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas nr.XP-2825

pobūdžio galimybę, kad, skirdamas bausmę, teismas atsižvelgia į padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus. Įstatymų leidėjas, priėmęs naują dvyliką punktą, patobulino valstybės baudžiamąją politiką, sugriežtinant atsakomybę „už grubius socialiai itin jautrių vertybių pažeidimus“.⁷⁴

Analizuojamoje aplinkybėje yra pateikta nauja Lietuvoje nusikalstamų veikų rūšis. Tai „neapykantos nusikalstamos veikos“, kitaip sakant nusikalstamos veikos padarytos siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Tokiu būdu padaroma ne tik turtinė, fizinė žala, bet ir moralinė. Kaltininkas, išreikšdamas neapykantą vienam žmogui, kartu išreiškia neigiamus jausmus tam tikrai socialinei grupei. Padarius tokią nusikalstamą veiką yra pažeidžiami keli įstatymais saugomi teisiniai gėriai.⁷⁵

Taigi, ar priimtas naujas punktas prisidės prie tolerantiškesnės ir atviresnės visuomenės formavimosi, bus matyti netolimoje ateityje. Tačiau jau dabar galima griežtinti kaltininko atsakomybę dėl to, kad jis padarė nusikalstamą veiką norėdamas išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

3.4. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios apibūdina subjektą

Šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse yra numatyta vienintelė atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kuri apibūdina nusikalstamos veikos subjektą t.y. asmenį, kuris padarė nusikalstamą veiką. Ši aplinkybė yra įtvirtinta Baudžiamojo kodekso 60 str. 1 d. 9p. „veiką padarė asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu šios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui“.

Kadangi nurodyta atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra vienintelė, kuri apibūdina subjektą, tai kartu su šios aplinkybės analize pateiksiu ir bendrą informaciją apie šią aplinkybių rūšį.

---

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Cit. op. 73

3.4.1. Veiką padarė asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu šios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui

Ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė apibūdina asmenį, kuris padarė nusikalstamą veiką. Ji rodo didesnę asmens pavojingumą, kuris pasireiškia tuo, kad kaltininkas, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, dažnai pasiryžta daryti veiksmus, priešingus teisei. Tokia asmens būseną nulemia jo agresyvius, įžūlius veiksmus.

Buvo atliktas kriminologinis tyrimas, kuriuo bandyta išsiaiškinti alkoholio įtaką nusikalstamumui.⁷⁶ Anketavimo išvadose teigiama, kad pusė respondentų teigė esą nukentėję vieną ar daugiau nei vieną kartą nuo neblaivių asmenų. Taip pat jie pažįsta vieną ar kelis asmenis, nusikaltusius apsvaigus nuo alkoholio. Daugiau nei pusė respondentų mano, kad neblaivūs asmenys padaro daugiau nusikalstamų veikų. Taigi, apsvaigimas nuo alkoholio, narkotikų, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų įtraukimas į atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą gali turėti prevencinės reikšmės.⁷⁷

Galima teigti, kad analizuojamoje aplinkybėje yra pateiktos keturios apsvaigimo rūšys. Tai yra:

1. apsvaigimas nuo alkoholio;
2. apsvaigimas nuo narkotinių;
3. apsvaigimas nuo psichotropinių medžiagų;
4. apsvaigimas nuo kitų psichiką veikiančių medžiagų.

Pagal Alkoholio kontrolės įstatymą alkoholiniais produktais yra laikomi nedematūruotas ir demetūruotas žemės ūkio kilmės ir ne žemės ūkio kilmės etilo alkoholis, alkoholiniai gėrimai, maistiniai ir nemaistiniai alkoholiniai tirpalai su kvapiųjų medžiagų priedais ir etilo alkoholio turinčios žaliavos.⁷⁸ Pagal Narkotikų ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymą narkotinės ir psichotropinės medžiagos laikomos „į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos

⁷⁶ Prieiga per internetą < www3.mruni.eu/~akiskis/geriausi/2008/alkoholio-itaka2.ppt > Pateikta anketinė apklausa, statistiniai duomenys, padaryta lyginamoji analizė, pateriktos išvados.

⁷⁷ *Cit. op.* 22, p. 340

⁷⁸ Alkoholio kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 47-1548), 2 straipsnis

gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai“⁷⁹ O kitoms psichiką veikiančios medžiagos galima priskirti kljus, dažus. Tai būtų bet kokios medžiagos, kurių vartojimas stipriai paveiktų žmogaus psichiką.

Baudžiamajame kodekse apsvaigimas nuo alkoholio, narkotikų, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų yra įtvirtintas keliais aspektais:

1. kaip atsakomybę sunkinanti aplinkybė (BK 60 str. 1d. 9p.)
2. kaip kvalifikuojanti aplinkybė (pvz., BK 281 str. 6d.)
3. kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė (BK 59 str. 1d. 12p.).

Nusikalstamos veikos darymą, apsvaigus nuo alkoholio, narkotikų, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, atsakomybę sunkinančia aplinkybe galima pripažinti tik tada, kai toks apsvaigimas turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui. Tai reiškia, kad kaltininko padaryta nusikalstama veika savo pobūdžiu turi būti susijusi su apsvaigimu. Teismas kiekvieną kartą vertina nusikalstamos veikos pobūdį, girtumą ar kitokį apsvaigimą. Jis gali ir nepripažinti asmens girtumo atsakomybę sunkinančia aplinkybe, jei tokia būseną neįtakojo nusikalstamos veikos padarymo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija priimtoje nutartyje išaiškino, kad atsakomybę sunkinančia aplinkybe pripažįstama tai, kad veika padarė asmuo apsvaigęs nuo alkoholio, jei ši aplinkybė turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui, t. y. girtumas buvo pagrindinė priežastis susiformuoti nusikalstamam sumanymui ir jį realizuoti. Jei asmuo iš ankto sugalvoja padaryti nusikalstamą veiką, tokiu atveju alkoholio vartojimas nelemia asmens apsisprendimo padaryti nusikaltimą, nes apsisprendimas jau padarytas. Kadangi motyvai būna jau susiformavę, tai asmens apsvaigimas negali būti pripažįstama kaltininko atsakomybę sunkinančia aplinkybe ir sunkinti asmens teisinę padėtį. Iš bylos aplinkybių matyti, kad kaltinamieji susitarė padaryti nusikalstamą veiką, o alkoholį vartojo tada, kai vaižiavo į nusikaltimo vietą. Tačiau nepaisant susitarimo tik sužaloti asmenį, kaltininkai peržengė susitarimo ribas ir jį nužudė. Kolegija pasisakė, kad: „ nepaisant to, kad alkoholio vartojimas neįtakojo nusikaltimo padarymo fakto, tačiau jis įtakojo bendrininkų

---

⁷⁹ Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) 1998 m. sausio 8 d. Nr. VIII-602

susitarimo ribų peržengimą ir asmens nužudymą“.⁸⁰ Taigi teismas pagrįstai pripažino apsvaigimą nuo alkoholio atsakomybę sunkinančią aplinkybę, nes nustatė, kad apsvaigimas įtakojo susitarimo ribų peržengimą.

Teismai, vertindami apsvaigimo nuo alkoholio ar kitokių psichiką veikiančių medžiagų įtaką padarytai nusikalstamai veikai, turi apgalvoti visą nusikalstamos veikos situaciją. Kartais ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra neįvertinama. Štai keletas apžvalgoje pateikiamų pavyzdžių, kai apsvaigimas nuo alkoholio nebuvo pripažintas kaip atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Baudžiamojoje byloje Nr. 1-48-174/2005 įtakos teismo sprendimui galėjo turėti kaltininko pareiškimas teisiamojo posėdžio metu, jog apsvaigimas nuo alkoholio neturėjo įtakos veikos padarymui, nes net ir būdamas blaivus jis būtų pasielgęs lygiai taip pat. Arba kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 1-75-300/2005 teismas motyvu nepripažinti atsakomybę sunkinančios aplinkybės pasirinko tai, kad kaltinamasis neigė jautęsis apsvaigęs nusikalstamos veikos padarymo metu, buvo išgėręs tik apie 100 g naminės degtinės.⁸¹ Tokie motyvuoti teismo sprendimai sustiprina reikalavimą teismams tinkamai įvertinti aptartų aplinkybių įtaką nusikalstamos veikos padarymui.

Pažymėtina, kad iki dabar buvo kalbėta apie tokius atvejus, kai asmuo savo noru svaiginasi alkoholiu, narkotikais, psichotropinėmis ar kitokiomis psichiką veikiančiomis medžiagomis. Jei tokia būseną lemia tai, kad asmuo padaro nusikalstamą veiką, tai galima pripažinti atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Tačiau yra atvejų, kai asmuo yra apsvaiginamas alkoholiu, narkotikais, psichotropinėmis ar kitokiomis psichiką veikiančiomis medžiagomis prieš jo valią. Apsvaiginti prieš asmens valią galima apgaulės būdu, panaudojus fizinę ar psichinę prievartą. Jei prieš savo valią apsvaigintas asmuo padaro baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų nusikaltimą, ar nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą ir dėl to ne visiškai sugebėdamas suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio arba valdyti savo veiksmų, jis yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės.⁸² Jei asmuo prieš savo valią tapo tokios būsenos, tačiau padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, tai jis negali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Tokiu atveju teismas gali švelninti kaltininko bausmę, pripažindamas atsakomybę lengvinančią aplinkybę, kuri numatyta Baudžiamojo kodekso 59str. 1d. 12p.

---

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 26 d. kasacinė byla Nr. 2K-272/2009

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 28d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54- 64 straipsniai) apžvalga

⁸² BK 19 str. 2d.

Taigi, teismas yra įgalintas vertinti ar asmens apsvaigimas nuo alkoholio, narkotikų, psichotropinių ar kitokių psichiką veikiančių medžiagų bus pripažįstama kaip aplinkybė, kuri sunkina jo atsakomybę.

4. Atsakomybę sunkinančių aplinkybių reikšmė bausmės skyrimui

Bausmės skyrimas yra labai svarbus baudžiamosios teisės institutas. Teismas asmenį pripažįsta kaltu padarius nusikalstamą veiką ir paskiria bausmę. Bausmė turi būti individualizuota ir paskirta pagal baudžiamąjį įstatymą. Svarbu, kad paskirta bausmė būtų teisinga, nei per griežta, nei per švelni. Aiškiai per švelnios bausmės paskyrimas kaltininkui gali sukelti nebaudžiamumo jausmą, o per griežtos bausmės paskyrimas prieštarauja bausmės teisingumo principams.⁸³

Baudžiamojo kodekso VIII skyriuje yra nustatos bendrosios bausmių skyrimo taisyklės. Šios taisyklės „atspindi įstatymo nuostatų (imperatyvų) ir teismo laisvės (nuožiūros) santykį.“⁸⁴ Įstatymų leidėjas suformulavo bausmių skyrimo nuostatas, bandydamas rasti protingą pusiausvyrą tarp imperatyvių įstatymo normų ir teisėjo laisvės.

Baudžiamojo kodekso 54str. 1d. numatyta, kad teismas skiria bausmę pagal kodekso specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką, sankciją laikydamasis bendrosios dalies nuostatų. O minėto straipsnio 2d. nustatyta, kad „Skirdamas bausmę, teismas atsižvelgia į:

- 1) padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį;
- 2) kaltės formą ir rūšį;
- 3) padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus;
- 4) nusikalstamos veikos stadiją;
- 5) kaltininko asmenybę;
- 6) asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį;
- 7) atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes.“⁸⁵

Kaip matyti, teismas skirdamas bausmę privalo laikytis tokio metodo:

1. bausmė skiriama pagal BK specialiosios dalies straipsnyje esančią sankciją;
2. vadovaujama BK bendrosios dalies nuostatomis;
3. teismas turi įvertinti įvairias aplinkybes, kurios numatytos BK 54str. 2d.⁸⁶

Galima teigti, kad teismas pagal pirmą ir antrą punktus privalo vadovautis įstatymo normomis. Jos varžo teismo laisvę skiriant bausmę. Kaip atsvara imperatyvioms

⁸³ DRAKŠIENĖ, Anna. Bausmių skyrimo ribos. *Teisė*, 1995, Nr. 29, p. 15 – 22

⁸⁴ *Cit. op.* 47, p. 246

⁸⁵ LR BK 54str. 2d.

⁸⁶ *Cit. op.* 47, p. 248

normoms yra pateikta trečias punktas. Teismui yra paliekama laisvė įvertinti tam tikras byloje esančias nusikalstamos veikos aplinkybes. Tokiu būdu įstatymų leidėjas sukuria pusiausvyrą tarp imperatyvių įstatymo normų ir teismo laisvės paskirti teisingą bausmę.⁸⁷

BK 54str. 2d. nurodytos net septynios skirtingos aplinkybės. Visos jos gali turėti įtakos skiriant kaltinamajam galutinę bausmę. „Tačiau problema yra ta, kad taip jau istoriškai susiklostė, kad teismai paprastai per didelę reikšmę teikia ir atsižvelgia į BK 54 straipsnio 2 dalies 7 punkte numatytas atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes ir mažiau dėmesio skiria kitoms BK 54 straipsnio 2 dalyje numatytoms aplinkybėms.“⁸⁸ Nors pagal bausmių skyrimo taisyklės visos aplinkybės turi būti teismo įvertintos. Šiuo klausimu yra pasisakęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Baužiamojoje byloje Nr. 2K-201/2007 teismas pasisakė, kad „BK 61 straipsnio 2 dalyje pažymėta, kad teismas skirdamas bausmę turi įvertinti ne tik atsakomybę lengvinančias ir (ar) atsakomybę sunkinančias aplinkybes, jų kiekį, pobūdį ir tarpusavio santykį, bet ir kitas BK 54 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes. Be to kaip pažymėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo septynių teisėjų kolegijos kasacinėje nutartyje 2K-7-576/2006, teismas skirdamas bausmę neturi teikti prioriteto nei vienai iš paminėtų aplinkybių.“ Ši taisyklė dar kartą pabrėžiama tokiais žodžiais: „kad skiriant bausmę vienodą reikšmę turi visos 54 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes, o ne tik atsakomybę lengvinančios ar atsakomybę sunkinančios aplinkybės. Kiekvienos aplinkybės reikšmė teismo turi būti įvertinta ir motyvuotai parinkta švelnesnės ar griežtesnės bausmės rūšis ir bausmės dydis.“⁸⁹ Taigi, teismas vertinime negali skirti išskirtinai didesnio dėmesio atsakomybę sunkinančioms aplinkybėms kitų aplinkybių atžvilgiu.

Nustatytos atsakomybę sunkinančios aplinkybės turi būti aiškios ir konkrečios, kadangi jos įtakoja tai, kad kaltinamajam bus skiriama griežtesnė bausmė. Pirmiausia, atsakomybę sunkinančias aplinkybes prokuroras surašo kaltinamajame akte.⁹⁰ Po to jas vertina teismas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas nutarime „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“ pasisakė, kad „kaltinamojoje išvadoje nenurodytą aplinkybę teismas gali pripažinti atsakomybę sunkinančia tik tada, kai pagal

---

⁸⁷ *Cit. op.* 47, p.248

⁸⁸ PIESLIAKAS, Vytautas „Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes“. *Jurisprudencija*, 2008 11(113), 9psl.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-201/2007. Joje taip pat paminėta kita kasacinė byla Nr. 2k-7-576/2006

⁹⁰ Paaiškinimas. BPK 219 str. „Kaltinamojo akto turinys“ yra nurodoma, kokios dalys turi sudaryti surašytą kaltinamąjį aktą. Vienoje iš dalių yra nurodoma – „nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės; duomenys apie nukentėjusįjį; įtariamojo atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės“

faktines bylos aplinkybes ji yra nustatyta, tačiau liko nenurodyta kaip atsakomybę sunkinanti (asmuo, anksčiau padaręs nusikaltimą, nusikaltimo padarymas organizuotoje grupėje ir pan.).⁹¹ Atsakomybę sunkinančios aplinkybės nenurodymą kaltinamajame akte galima traktuoti kaip prokuroro klaidą. Teismui suteikiama galimybė ištaisyti šią klaidą. Tačiau teismas nuturi neribotų galių. Tai patvirtina dar viena suformuluota taisyklė: „Tuo atveju, kai faktai, patvirtinantys atsakomybę sunkinančios aplinkybės buvimą, išaiškėjo tik teisme, teismas negali savo iniciatyva šios aplinkybės pripažinti atsakomybę sunkinančia.“⁹² Vadovaujantis šia taisykle Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija panaikino Lietuvos apeliacinio teismo sprendimo dalį dėl atsakomybę sunkinančios aplinkybės pripažinimo kasacinėje byloje Nr. 2K-405/2008. Lietuvos apeliacinis teismas visiems nuteistiesiems nustatė jų atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kad dėl padarytos veikos atsirado sunkių padarinių. Jis patenkino prokuroro apeliacinio skundo reikalavimą ir iš naujo įvertinęs teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akto duomenis, kad nukentėjusiajai tuoj po išžaginimo buvo atsiradęs psichinės sveikatos sutrikimas, t. y. potrauminis stresas, yra priežastiniu ryšiu susijęs su padarytu nusikaltimu. Tačiau ši atsakomybę sunkinanti aplinkybė ir ją sudarantys faktai (psichinės sveikatos būklės pokyčiai, potrauminis stresas) visiems nuteistiesiems pareikštuose įtarimuose bei kaltinamajame akte nebuvo nurodyti, ir kaltinimas teismuose jiems nebuvo pakeistas. Jei atsakomybę sunkinanti aplinkybė išaiškėja tik teisme ir nėra prokuroro, privataus kaltintojo ar nukentėjusiojo prašymo pakeisti kaltinimą, ji nepripažįstama kaip sunkinanti aplinkybė.

Skirinat bausmę reikšmę gali turėti tik tos atsakomybę sunkinančios aplinkybės, kurios yra išvardintos BK 60 straipsnyje. Jis sąrašas yra išsamus ir baigtinis. Teismas negali savo nuožiūra plėsti sąrašo, pripažindamas kitą aplinkybę kaip atsakomybę sunkinančią. Įstatymų leidėjas tokios galimybės teismui nesuteikia.

BK 60 straipsnyje yra nurodyta, kad „teismas neatsižvelgia į tokią atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri įstatyme numatyta kaip nusikaltimo sudėties požymis.“ Tai gali būti nusikaltimo sudėties būtinas požymis arba veiką kvalifikuojantis požymis. Tokia aplinkybė negali būti pripažinta kaltininko atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Pavyzdžiai, iliustruojantys šią taisyklę, buvo pateikti nagrinėjant atskiras atsakomybę sunkinančias aplinkybes.

---

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“ 1999 m. gruodžio 23 d.

⁹² *Ibid.*

Atsakomybę sunkinančių aplinkybių reikšmę bausmės skyrimui galima išvelgti išanalizavus BK 61 straipsnį. Teismas skirdamas bausmę turi įvertinti atsakomybę sunkinančias ir (ar) lengvinančias aplinkybes, jų kiekį, pobūdį, tarpusavio santykį, taip pat kitas BK 54 straipsnio 2 dalyje numatytas aplinkybes. Tai reiškia, kad teismas įvertindamas aplinkybes jas pripažįsta arba nepripažįsta teisiškai reikšmingomis. Jei pripažįsta, vadinasi šios aplinkybės turės reikšmės bausmės skyrimui. Teismas vertindamas atsakomybę sunkinančių aplinkybių kiekį, nurodo jų skaičių. Atrodo pakankamai lengvas uždavinys, tačiau iškyla problema, kaip vertinti tokią aplinkybę – veika padaryta apsvaigus nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų. Jei kaltininkas apsvaigęs nuo abiejų paminėtų psichiką veikiančių medžiagų. Tai laikysime viena atsakomybę sunkinančia aplinkybe ar dvejomis atskiromis. Kitas diskusinis klausimas iškyla, kai teismas nustatinėja aplinkybių tarpusavio santykį. Teismui nekyla abejonių griežtinti skiriamą bausmę, kai yra nustatomos kelios atsakomybę sunkinančios aplinkybės. Tačiau praktikoje būna atvejų, kai atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra nustatomos kartu su atsakomybę lengvinančiomis. Įstatyme nėra numatyta tokių aplinkybių lyginamasis reikšmingumas.⁹³ Toks skirtingų rūšių aplinkybių palyginimas, nustatymas, kurios rūšies aplinkybės turi didesnę reikšmę, yra paliekamas teismo nuožiūrai.

Įvertinęs minėtas aplinkybes teismas gali motyvuotai paskirti bausmę. Bausmės paskyrimą apima bausmės rūšies parinkimas ir jos dydžio nustatymas. Bausmės rūšis parenkama pagal atitinkamo BK Specialiosios dalies straipsnio sankcijoje numatytas bausmes. Teisinėje literatūroje siūloma teismams pirma pagalvoti apie švelnesnės bausmės paskyrimo galimybę. Jei įvertinęs visas bylos aplinkybes nustato, kad parinkta švelnesnė bausmės rūšis negalės įgyvendinti bausmės paskirties, tada gali paskirti griežtesnę bausmės rūšį.⁹⁴ Įstatymu įtvirtinama, kad bausmės dydis nustatomas, skaičiuojant nuo jos vidurkio. BK 60 straipsnio 3 dalyje paaiškinama, kaip yra apskaičiuojamas bausmės vidurkis. Bausmės vidurkį galima laikyti tipine bausme, kuri yra pagrindas individualizuojant bausmę. Paėmus vidurkį, teismas gali tiek griežtinti bausmę, tiek ją ir švelninti. Teismams rekomenduojama, jei jis nustato tik atsakomybę sunkinančias aplinkybes, tai turi paskirti bausmę ne mažesnę nei jos vidurkis. Jei nustato ir atsakomybę sunkinančių ir lengvinančių aplinkybių, tai jų reikšmė bausmės dydžiui turi būti

---

⁹³ *Cit. op.* 22, p. 345

⁹⁴ *Cit. op.* 83

vertinama atskirai.⁹⁵ Be abejo, bausmės dydžio parinkimui turi reikšmės ir aptariamų aplinkybių kiekis.

Konkretesnę atsakomybę sunkinančių aplinkybių įtaką galime išvelgti BK 60 straipsnio 4 dalyje numatytu atveju. Teismas skiria ne didesnę kaip straipsnio sankcijoje už padarytą nusikaltimą numatytos bausmės vidurkis laisvės atėmimo bausmę arba su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę, jei yra straipsnyje nurodytos atsakomybę lengvinančios aplinkybės ir nėra atsakomybę sunkinančių aplinkybių. Taigi jei teismas nustato, kad yra atsakomybę sunkinančių aplinkybių, tai jis automatiškai negali taikyti nagrinėjamos straipsnio nuostatos net jei yra nurodytų lengvinančių aplinkybių. Galima daryti išvadą, kad esant atsakomybę sunkinančioms aplinkybėms teismas skirs laisvės atėmimo bausmę lygią jos vidurkiui ar didesnę nei vidurkis. Taigi tokios aplinkybės griežtina bausmę.

Atsakomybę sunkinančios aplinkybės turi reikšmę ne tik bausmės skyrimui, bet ir asmens atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, kai yra atsakomybę lengvinančių aplinkybių. Tai reglamentuoja BK 39 straipsnis. Jame nurodoma, kad asmuo gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei jis pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką, yra ne mažiau kaip dvi kodekse numatytos lengvinančios aplinkybės ir nėra atsakomybę sunkinančių aplinkybių. Taigi ir šiuo atveju bent vienos atsakomybę sunkinančios aplinkybės konstatavimas atima iš teismo galimybę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Teismas privalo paskirti teisingą bausmę. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad teismui yra sudarytos puikios sąlygos tinkamai individualizuoti bausmes. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai paskiriama neteisinga bausmė. Neteisingų bausmių individualizavimo priežastis galima sieti su dvejopo pobūdžio aplinkybėmis:

1. objektyvios – prie jų galima priskirti BK normų trūkumus, sankcijų ribų nustatymo problemišumą, padarytos žalos dydžio neapibrėžtumą ir pan.;
2. subjektyvios – tai įstatymo reikalavimų nepaisymas susijęs su teisėjo neprofesionalumu.⁹⁶

Prie subjektyvių aplinkybių yra priskiriamas bausmių skyrimo pagrindų nesilaikymas ir rėmimasis tokiomis aplinkybėmis, kurios neturi įtakos bausmės rūšies ar dydžio nustatymui.⁹⁷ Tai gali būti susiję su nepagrįstu atsakomybę sunkinančių

---

⁹⁵ *Cit. op.* 83

⁹⁶ DAPŠYS, A; MISIŪNAS, J; ČAPLINKSAS, A. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos*. Teisės institutas: Vilnius, 2008. p. 29

⁹⁷ *Ibid.* p 30

aplinkybių pripažinimu ar nepripažinimu. Teimas kiekvieną kartą turi nustatyti, ar yra atsakomybę sunkinančių aplinkybių, įvertinti jų kiekį, pobūdį, tarpusavio santykį. Taip pat turi nustatyti jų reikšmę paskiriant baudmės rūšį ir dydį. Tokių veiksmų nepadarymas gali sąlygoti neteisingos baudmės paskyrimą. Kartais neatsižvelgiama į kaltininko apsvaigimą nuo alkoholio, kilusius sunkius padarinius. Šių aplinkybių neįvertinimas nulemia per švelnios baudmės paskyrimą. Tai tik įrodo, kaip yra svarbu teismui teisingai įvertinti ne tik atsakomybę sunkinančias aplinkybes, bet ir kitas aplinkybes, turinčias reikšmės baudmės paskyrimui.

„Baudmės individualizavimo problemose“ yra aptariami atlikto tyrimo rezultatai. Norint išsiaiškinti problemas, su kuriomis susiduriama individualizuojant bausmes, buvo apklausti patys teisėjai, kurie taiko Baudžiamojo kodekso normas. Jų buvo prašoma įvertinti, kurios normos padeda vykdyti teisingumą, o kurios tik trukdo.

Iš atsakymų galima daryti išvadą, kad teismams sukelia problemų BK 54 straipsnio 2 dalis. Teisėjų nuomone, šį straipsnį reikėtų labiau sukonkretinti. Galima pastebėti „šioje dalyje reglamentuojamų aplinkybių tam tikro eklektiškumo, sisteminės darnos bei konkretumo stokos elementų“. ⁹⁸ Pripažįstama, kad aplinkybės yra suformuluotos abstrakčiai ir lakoniškai. Tik pasitelkus sisteminį metodą analizuojant BK straipsnių, reglamnetuojančių basumės skyrimą, turinį galima išvelgti „atskirų įstatymo nuostatų dėl kai kurių minėtų aplinkybių požymių reikšmės, individualizuojant bausmę, vertinimo“. ⁹⁹

Teisėjai pažymi ir tai, kad skiriant bausmę jie turi įvertinti septynias skirtingo pobūdžio aplinkybes, kurių reikšmė bausmei ne visada yra vienoda. Straipsnyje nėra pasakoma, kuri aplinkybė turi didesnę reikšmę parenkant baudmės rūšį ir dydį. Taip pat negalima daryti prielaidos, kad pagal aplinkybių eiliškumą straipsnyje galėtumėme spręsti apie jų reikšmingumą. Todėl teisėjai norėtų, kad įstatyme būtų tiksliai ir aiškiai nurodoma, kokios BK 54 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos aplinkybės yra laikomos pagrindiniais kriterijais skiriant bausmes. ¹⁰⁰ Šioje vietoje galima papildyti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas praktikoje yra ne kartą minėjęs, kad teismas skirdamas bausmę neturi teikti prioriteto nei vienai iš straipsnyje paminėtų aplinkybių. Taip pat galima paminėti, kad baudmės individualizavimo požiūriu labiausiai pagrįsta yra laikoma ta pozicija, kuri teigia, kad svarbiausiomis aplinkybėmis turėtumėme laikyti nusikaltimą padariusio kaltininko asmenybę ir atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes. Tokia nuomonė pagrindžiama tuo, kad „į nusikaltimo pavojingumo pobūdį ir laipsnį turi

---

⁹⁸ *Cit. op.* 96, p. 55

⁹⁹ *Cit. op.* 96, p. 55

¹⁰⁰ *Cit. op.* 96, p. 55

atsižvelgti įstatymų leidėjas, konstruodamas sankciją“¹⁰¹ Bausmė skiriama siekiant įgyvendinti baudžiamajame įstatyme numatytus bausmės tikslus, kurių objektas yra žmogus. Bausmė pasieks keliamus tikslus, kai ji bus tinkamai individualizuota. Tai reiškia, kad bausmė bus paskirta atsižvelgiant į kaltininko asmenybę, atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes ir patenkins jo resocializacijos poreikius.¹⁰²

Teisėjai kritiškai vertina ir BK 61 straipsnį. Jų nuomone taisyklė, kad skiriamos bausmės dydį reikia skaičiuoti nuo jos vidurkio, trukdo individualizuoti bausmes. Pažymėtina, kad konkrečių pavyzdžių šiam teiginiui pagrįsti teisėjai nepateikė. Tačiau autoriai mano, kad teisėjai yra nusiteikę prieš didelį straipsnio „matematizavimą“.¹⁰³ Tai, kad reikia apskaičiuoti bausmės vidurkį, tada įvertinti atsakomybę sunkinančių ar lengvinančių aplinkybių kiekį, jų tarpusavio santykį. Po to žiūrėti, „į kurią pusę nusileis svarstyklės“, ar aplinkybės nulems didesnės nei bausmės vidurkis bausmės paskyrimą, ar mažesnės.

Teisėjų keliamas problemas reikėtų atidžiai išnagrinėti. Gal tada būtų galima rasti tų problemų sprendimo būdus. O dabar teismai turi dirbti pagal tokias taisykles, kurios numatytos šiai dienai.

Taigi, atsakomybę sunkinančios aplinkybės įtakoja teismo sprendimą paskirti tam tikrą bausmės rūšį ir dydį. Kiekvieną kartą teimas privalo vertinti, ar yra atsakomybę sunkinančių aplinkybių, ar jos yra įtvirtintos BK 60 straipsnyje, kiek jų yra, koks jų santykis su kitomis nusikalstamos veikos aplinkybėmis. Žinoma, teismas negali vertinti vien tik atsakomybę sunkinančių aplinkybių. Jis turi atitinkamai vertinti ir kitas BK 54 straipsnyje numatytas aplinkybes. Tačiau tai nepaneigia atsakomybę sunkinančių aplinkybių reikšmę skiriant bausmę.

---

¹⁰¹ ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius, 2003 p. 44

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Cit. op.* 96, p. 59

5. Atsakomybę sunkinančias aplinkybes, jų įtaką baudmės skyrimui reglamentuojančių užsienio valstybių baudžiamosios teisės normų apžvalga

Nagrinėjant atsakomybę sunkinančių aplinkybių sampratą, jų reikšmę baudmės skyrimui, negalima apsiriboti vien tik nacionalinės baudžiamosios teisės normų, doktrinos ir teismų praktikos analize. Apžvelgus kitų šalių baudžiamuosius įstatymus, galima susidaryti aiškesnį suvokimą apie atsakomybę sunkinančias aplinkybes. Ar užsienio valstybėse teismai taiko atsakomybę sunkinančias aplinkybes, kokios aplinkybės yra pripažįstamos sunkinančiomis, kokia jų reikšmė skiriant bausmę – tai pagrindiniai klausimai, į kuriuos verta atsakyti apžvelgiant kitų šalių baudžiamuosius įstatymus. Taip pat naudinga ne tik rasti skirtumus ir panašumus tarp mūsų šalies ir kitos valstybės įstatymų, bet ir paieškoti idėjų, kaip būtų galima pakoreguoti mūsų šalyje taikomą šių aplinkybių teisinį reglamentavimą.

Užsienio valstybių baudžiamosios teisės normų apžvalgą verta pradėti nuo tokios valstybės, kuri turėjo didelę reikšmę Lietuvos valstybės baudžiamosios teisės vystymuisi. Tokia valstybe galima laikyti Rusijos Federaciją, kadangi abiejų šalių teisės istorijos yra glaudžiai susijusios. Bausmių skyrimą, atsakomybę sunkinančias aplinkybes Rusijos Federacijoje reglamentuoja 1997 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas (rus. *Уголовный кодекс Российской Федерации*). Teismas paskiria teisingą bausmę tik tokiam asmeniui, kuris yra pripažįstamas kaltu padarius nusikaltimą, ir skiriamos baudmės dydis nustatomas remiantis Rusijos Federacijos baudžiamąjį kodeksą straipsnyje numatytos sankcijos ribas. Pirma, remiamasi konkrečiu straipsniu, numatančiu atsakomybę už padarytą nusikaltimą. Antra, teismas skirdamas bausmę turi įvertinti nusikaltimo pavojingumo pobūdį ir laipsnį visuomenei, nusikaltėlio asmenybę ir visas lengvinančias ar sunkinančias aplinkybes, bei galimą paskirtosios baudmės poveikį nuteistam asmeniui ir jo šeimos gyvenimo sąlygom.¹⁰⁴ Vertinamos visos bylai reikšmingos aplinkybės. Tai gali būti – kiekvieno asmens veiksmai, rolė darant nusikaltimą, asmenybės charakteristika, kaltės klausimas, priežastys, privedusios padaryti nusikaltimą.¹⁰⁵ Tik teismas turi teisę nustatyti, kokios aplinkybės gali sunkinti, o kokios lengvinti bausmę. Pažymėtina, kad Rusijos federacijos baudžiamajame kodekse yra

---

¹⁰⁴ *The Criminal Code of the Russian Federation*. [žiūrėta 2011 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.russian-criminal-code.com/>>.

¹⁰⁵ *Уголовное право. Общая часть*. Под редакцией Н.Ф.Кузнецовой, Ю.М.Ткачевского, Г.Н.Борзенкова. (Издательство Московского университета). 1993. p.269.

numatytos bausmę sunkinančios aplinkybės – „*обстоятельства, отягчающие наказание*“. Kaip jau minėta atsakomybės sąvoka yra laikoma platesne sąvoka nei bausmės. Palyginus su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, pastarajame yra įtvirtintos atsakomybę sunkinančios aplinkybės, o tai reiškia, kad Lietuvos baudžiamojoje teisėje atsakomybę sunkinančių aplinkybių reikšmė yra didesnė nei Rusijos Federacijos baudžiamojoje teisėje. Esant sunkinančioms aplinkybėms teismas kaltinamajam skiria griežtesnę bausmę. Griežtesne bausme laikoma konkretaus straipsnio sankcijoje numatyta bausmė, esanti arčiau maksimalios bausmės ribos, arba maksimali bausmė.

Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 63 straipsnyje yra išvardintas trylikos bausmę sunkinančių aplinkybių sąrašas: 1) recidyvas; 2) nusikaltimas sukėlė sunkius padarinius; 3) nusikaltimas padarytas grupėje iš anksto susitarusių asmenų, organizuotoje grupėje arba nusikalstamame susivienijime; 4) ypatingai aktyvūs veiksmai/ vaidmuo darant nusikaltimą; 5) įtraukimas į nusikaltimo darymą psichiškai nesveiko arba apsvaigusio nuo alkoholio arba mažamečio asmens; 6) nusikaltimo darymas dėl rasinių, nacionalinių, religinių motyvų arba iš keršto už teisėtus veiksmus, taip pat turint tikslą nuslėpti kitą nusikaltimą ar jį sunkinančias aplinkybes; 7) nusikaltimo padarymas prieš asmenį ar jo artimą, kuris eina tarnybines ar visuomenines pareigas; 8) nusikaltimo padarymas prieš akivaizdžiai nėščią moterį, mažametį, kitą bejėgiškos būklės asmenį ar nuo kaltinamojo priklausomą asmenį; 9) nusikaltimas padarytas ypatingai žiauriai, sadistiškai, išsityčiojant ir kankinant; 10) nusikaltimas padaromas panaudojant ginklą, sprogmenis arba jų imitacijas, specialias technines priemones, radioktyvias ir nuodingas medžiagas, vaistines ir kitokias chemines medžiagas, taip pat fizinę ar psichinę prievartą; 11) nusikaltimo padarymas paskelbus nepaprastą padėtį, esant nacionalinei ar gamtinei katastrofai, ar masiniams neramumams; 12) nusikaltimo padarymas pasinaudojant pasitikėjimu arba tarnybine padėtimi arba sutartimi; 13) nusikaltimo padarymas pasinaudojant pareigūno uniforma ar parodant pareigūno dokumentus.¹⁰⁶ Šis aplinkybių sąrašas yra labai panašus į Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintą atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą. Pavyzdžiui, abiejose valstybėse pavojingesniu nusikaltimu laikomi, nusikaltimai padaryti prieš mažamečius, pasinaudojant visuomenine nelaimė, kai veiką daro organizuota grupė ir pan. Žinoma, negalima nepastebėti išskirtinių tik Rusijos Federacijoje pripažįstamų bausmę sunkinančių aplinkybių, tokių kaip ypatingas aktyvus veikimas darant nusikaltimą. Tai reiškia, kad nusikaltimas, kuriam

¹⁰⁶ Уголовный Кодекс Российской Федерации.[žiūrėta 2011 vasario 20 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.u-kodeks.ru/kodeks/u-kodeksru/ugolovniy-glava10.html>>

kaltininkas ruošiasi iš ankto, ilgą laiką, yra laikomas pavojingesniu negu toks, kuriam kaltininkas nesiruošė¹⁰⁷. Arba kita aplinkybė, kai į nusikaltimo darymą įtraukiamas nuo alkoholio apsvaigęs asmuo. Tiek tas, kuris įkalbėjo daryti nusikaltimą, tiek ir nuo alkoholio apsvaigęs asmuo sulauks griežtesnės bausmės, kadangi jų nusikaltimu dažniausiai yra sukeliama daugiau žalos nei įprastai, taip pat apsvaigusį asmenį yra lengviau įkalbėti nusikalsti, jis nusikalsta su „polėkiu“, nestabdydamas savęs.¹⁰⁸

Būtina paminėti, kad pati aplinkybių konstrukcija pateikiama abiejų valstybių kodeksuose yra labai panaši. Vienoje aplinkybėje galima rasti kelias alternatyvas. Pavyzdžiui, „nusikaltimas padaromas prieš akivaizdžiai nėščią moterį, mažametį<...>“. Šioje vietoje galima išskirti dvi bausmę sunkinančias aplinkybes: nusikaltimą prieš moterį ir nusikaltimą prieš mažametį. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse galima rasti tokį pavyzdį, kai taip pat į vieną aplinkybę yra sujungtos dvi galimos aplinkybės: „veika padaryta dėl chuliganiškų ar savanaudiškų paskatų“.

Šių aplinkybių sąrašas yra baigtinis, todėl teismas negali pripažinti kitokių aplinkybių bausmę sunkinančiomis, kurios nėra įrašytos minėtame straipsnyje. Tokos pat draudimas taikomas ir Lietuvos teismams, kadangi LR BK 60 straipsnyje yra išvardintos visos aplinkybės, kurios teismas gali pripažinti atsakomybę sunkinančiomis aplinkybėmis.

Tiek Rusijos Federacijos, tiek Lietuvos Respublikos teismai neatsižvelgia į tokią sunkinančią aplinkybę, kuri įstatyme numatyta kaip nusikaltimo sudėties požymis. Tokia pozicija parodo, kad abiejose valstybėse veikia dvigubo baudžiamumo už tą patį nusikaltimą draudimas. Įstatymų leidėjas konstruodamas sankciją į ją įskaito ir tokią sunkinančią aplinkybę, kuri yra nusikaltimo sudėties požymis. Tokiu būdu teismas negali papildomai jos inkriminuoti asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką.

Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 62 straipsnyje galima pamatyti, kaip sunkinančios aplinkybės įtakoja bausmės skyrimą, kai yra lengvinančių aplinkybių. Jei kaltininkas prisipažįsta ar aktyviai gelbsti tiriant nusikaltimą, ieškant kitų nusikaltimo bendrininkų, ieškant nusikaltimo metu pagrobto turto arba kaltininkas suteikė medicininę ar kitokią pagalbą nukentėjusiajam, savanoriškai atlygino dėl nusikaltimo padarytų turtinių ar moralinių nuostolių ar atliko kitokius tinkamus žalos atlyginimo veiksmus, ir nėra sunkinančių aplinkybių, tai teismas gali paskirti bausmės dydį ir laiką ne didesnę nei $\frac{3}{4}$ maksimalios griežčiausios bausmės numatytos atitinkamame straipsnyje. Ši nuostata

---

¹⁰⁷ *Уголовное право Российской Федерации особенная часть*. Юристъ. Москва. p.380

¹⁰⁸ *Ibid.* p. 381

netaikoma, jei atitinkame straipsnyje yra numatoma bausmė - įkalinimas iki gyvos galvos ar mirties bausmė.

Kaip matyti tiek Rusijos Federacijos, tiek Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose kodeksuose atsakomybę sunkinančių aplinkybių reglamentavimas yra labai panašus.

Kita užsienio valstybė, kurios baudžiamojoje teisėje galima rasti sunkinančių aplinkybių institutą, yra mūsų kaimynė Latvijos Respublika. Šios valstybės teismai skirdami bausmę, ar kaltintojas, prašydamas atitinkamos bausmės, turi įvertinti įvykdyto nusikaltimo pobūdį ir padarytą žalą, taip pat nusikaltėlio asmenybę bei lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes. 1998m. priimtame Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse 48 straipsnyje yra išvardintos keturiolika sunkinančių aplinkybių: 1) pakartotinis nusikaltimas arba recidyvas; 2) nusikaltimą įvykdė grupė asmenų; 3) nusikaltimas padarytas nesąžiningai pasinaudojant tarnybine podėtimi ar kito asmens pasitikėjimu; 4) nusikaltimas sukėlė sunkius padarinius; 5) nusikaltimas padarytas moteriai, kai akivaizdu, kad ji nėščia; 6) nusikaltimas padarytas asmeniui, kuriam nėra suėję penkiolika metų, bejėgiškos būklės asmeniui arba dėl senatvės neįgaliam asmeniui; 7) nusikaltimas padarytas pasinaudojant tarnybiniu, finansiniu ar kitoku asmens priklausomumu; 8) nusikaltimas padarytas itin žiauriai ar pažeminant asmenį; 9) nusikaltimas padarytas pasinaudojant visuomenine nelaime; 10) nusikaltimas padarytas panaudojant ginklą ar sprogmenis, ar kitu pavojingu būdu; 11) nusikaltimas padarytas iš savanaudiškų paskatų (norint įgyti turta); 12) nusikaltimas padarytas dėl alkoholio, narkotikų, psihotropinių, toksinių ar kitokių psichiką veikiančių medžiagų poveikio; 13) nusikaltimą padarė asmuo, kuris norėdamas, kad jo bausmė būtų sumažinta, sąmoningai atskleidė melagingą informaciją apie kito asmens padarytą nusikaltimą; 14) nusikaltimas padarytas dėl rasinių motyvų.¹⁰⁹ Nesunku pastebėti šių aplinkybių panašumą į mūsų Lietuvos Respublikos kodekse įtvirtintas atsakomybę sunkinančias aplinkybes. Būtų galima išskirti tik tris aplinkybes, kurios Lietuvoje nėra laikomos sunkinančiomis – tai pakartotinumai, dėl nesąžiningo pasinaudojimo asmens pasitikėjimu ir asmens melagingos informacijos paskleidimo apie kito asmens padarytą nusikaltimą (Latvijos Respublikos BK 48 str. 1 d. 1p. 3p. ir 13p.) Reikėtų paminėti, kad Lietuvoje viena aplinkybė – recidyvas – buvo laikoma atsakomybę sunkinančia aplinkybe iki tol, kol įsigaliojo naujasis Baudžiamasis kodeksas. Šiuo metu Lietuvos teismai jau nebegali laikyti recidyvo kaip atsakomybę sunkinančia aplinkybe.

---

¹⁰⁹ *Criminal Code of the Republic of Latvia*. [žiūrėta 2011 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>

Būtina atkreipti dėmesį į naudojamų sąvokų skirtumus. Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse yra įtvirtinta sunkinančios aplinkybės, nenurodant ką jos sunkina – atsakomybę ar bausmę. O Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse naudojama atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąvoka. Tai reiškia, kad Lietuvos baudžiamojoje teisėje atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra traktuojamos plačiau, nei Latvijoje.

Abiejų šalių teismai gali pripažinti aplinkybes sunkinančiomis tik tokias, kurios yra nurodytos kodekse. Be to, minėtos sunkinančios aplinkybės skiriant bausmę negali būti taikomos, jei jos yra atitinkamų įstatyme apibrėžtų nusikaltimų būtinuoju požymiu.

Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse numatoma, kad teismas, atsižvelgęs į lengvinančias aplinkybes, kaltininko asmenybę, gali paskirti mažesnę nei minimali bausmė arba kitą švelnesnę bausmės rūšį. Tačiau teismas turi nustatyti, ar kaltininkas nepadarė veikos sunkinančiomis aplinkybėmis. Jei teismas konstatuoja tokias aplinkybes, tai jis negali paskirti švelnesnės bausmės.

Panašumų ir skirtumų su mūsų šalies Baudžiamuoju kodeksu galima rasti analizuojant kitos pabaltijo valstybės – Estijos Respublikos – Baudžiamąjį kodeksą. 2001 priimtame Estijos Respublikos baudžiamajame kodekse numatyta, kad skiriant bausmę teismas ar kitas su byla susijęs organas privalo įvertinti lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, galimybę paveikti kaltininką taip, kad ateityje jis nebenusikalstų, ir būtinybę apsaugoti viešąją tvarką (56 str. 1d.)¹¹⁰. Šio kodekso 58 straipsnyje yra išvardintos visos aplinkybės, kurias teismas gali pripažinti sunkinančiomis: 1) savanaudiški motyvai; 2) nusikaltimas padarytas itin žiauriai ar pažeminant asmenį; 3) nusikaltimas padarytas asmeniui žinant, kad jis yra jaunesnis nei 18 metų, nėščiai moteriai, senyvo amžiaus asmeniui, taip pat asmeniui, kuriam reikia pagalbos, ar asmeniui, kuris turi sunkių psichinių sutrikimų; 4) nusikaltimas padarytas pasinaudojant tarnybiniu, finansiniu ar šeimyniniu asmens priklausomumu; 5) nusikaltimas padarytas nepaprastosios ar karo padėties metu; 6) nusikaltimas padarytas pasinaudojant visuomenine nelaime ar stichine nelaime; 7) nusikaltimas padarytas visuomenei pavojingu būdu; 8) nusikaltimas sukėlė sunkius padarinius; 9) nusikaltimas padarytas siekiant palengvinti ar nuslėpti kitą nusikaltimą; 10) nusikaltimas padarytas grupėje; 11) tarnybinės uniformos ar ženklelio panaudojimas siekiant palengvinti daromą nusikaltimą. Pažymėtina, kad Estijos Respublikos baudžiamajame kodekse yra atskiras straipsnis, skirtas įtvirtinti taisyklę, kad

---

¹¹⁰*Criminal Code of the Republic of Estonia*. [žiūrėta 2011m. vasario 23 d.].Prieiga per internetą : <<http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm#prview>>

teismai negali taikyti aplinkybės, kuri jau yra kaip nusikaltimo būtinasis požymis. O Lietuvos, Latvijos ir Rusijos baudžiamuosiuose kodeksuose ši nuostata įtvirtinama kaip straipsnio, reglamentuojančio sunkinančias aplinkybes, atskira dalis. Svarbu ir tai, kad Estijos Respublikos baudžiamajame kodekse nėra vienos svarbios nuostatos, kuri yra mūsų valstybės tiesiogiai įtvirtinta baudžiamajame kodekse – tai, kad teismas negali pripažinti sunkinančiomis tokių aplinkybių, kurios nėra įtvirtintos įstatymu.

Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kaip visose keturiose aptariamose šalyse yra vertinamas amžius, nuo kurio asmuo galima sakyti netenka ypatingos valstybės apsaugos. Lietuvoje atsakomybę sunkinančia aplinkybe laikome veika, padaryta mažamečiui t.y. asmeniui iki keturiolikos metų. Tokia pati apsauga taikoma ir Rusijos Federacijoje. Latvijos Respublikoje sunkinančia aplinkybe galima pripažinti nusikaltimą padarytą asmeniui, kuriam nėra suėję penkiolika metų. O štai Estijos Respublikoje amžiaus cenzas pakeltas iki aštuoniolikos metų. Tačiau tai nereiškia, kad Lietuvoje yra taikoma mažesnė apsauga nepilnamečiams asmenims, o šiuo atveju tiksliau asmenims nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų. Pažvelgus į Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnius galima rasti ne vieną pavyzdį, kad nusikaltimo kvalifikuojančiu požymiu laikoma nepilnametystė. Nusikaltima veika padaryta nepilnamečiui asmeniui laikoma pavojingesne veika negu „paprasta“ veika. Tokiu būdu pavojingumas jau yra įskaitomas į didesnės sankcijos nustatymą. Tačiau pasižiūrėjus iš kitos pusės, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse yra ne vienas straipsnis, kuris numato baudžiamąją atsakomybę už tokius nusikalstamas veikas, nuo kurių dažnai nukenčia nepilnamečiai. Pavyzdžiui, plėšimo (BK 180 straipsnis), sunkaus sveikatos sutrikdymo (BK 135 straipsnis), nesunkaus sveikatos sutrikdymo (BK 138 straipsnis) sudėtyse nėra nustatyta nepilnamečio kaip kvalifikuojančio požymio. Tai reiškia, jei iš nepilnamečio pagrobiamas turtas, tai nusikaltimas nėra laikomas pavojingesniu nei padarytas prieš pilnametį asmenį. Vadinasi, kaltininkai gali rinktis fiziškai ir psichologiškai silpnesnes aukas, lengviau įvykdyti nusikalstamą veiką ir jų baudžiamoji atsakomybė nebus sunkinama. Jeigu įstatymų leidėjas numatyto atsakomybę sunkinančią aplinkybę ne mažametį, o nepilnametį asmenį, tai tokias atvejais, kai nusikaltimo sudėtyje nėra numatyto kvalifikuojančio požymio „nepilnametis“, tai teismas jau galėtų sunkinti atsakomybę remdamasis BK 60 straipsniu. Manychiau, mūsų valstybės įstatymų leidėjas turėtų nustatyti proporcingesnę apsaugą tiek mažamečių, tiek ir nepilnamečių atžvilgiu.

Apžvelgus minėtų šalių baudžiamuosius kodeksus būtų galima susidaryti klaidingą nuomonę, kad visų valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose turi būti išskiriamas

atsakomybę sunkinančių aplinkybių institutas. Tačiau taip nėra. Viena geriausiai išvystytų ir giliausias teisės tradicijas turinti valstybė yra laikoma Vokietija.¹¹¹ Vokietijos Federalinės Respublikos baudžiamajame kodekse¹¹² negalima rasti atskiro straipsnio, kuris reglamentuotų aplinkybes ir sąlygas, kurios turi įtakos skiriant bausmę. Taip pat jame nerasime ir sąrašo aplinkybių, kurios sunkintų kaltininko atsakomybę. Apžvelgus Vokietijos Federalinės Respublikos baudžiamojo kodekso specialiąją dalį galima rasti nusikaltimo sudėčių su sunkinančiomis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, minėto kodekso 211 straipsnyje yra nustatyta nužudymo specifinėmis sunkinančiomis aplinkybėmis nusikaltimo sudėtis. Tai nužudymas iš savanaudiškumo, seksualinio pasitenkinimo, be gailėsčio, keliant pavojų visuomenei, norint palengvinti ar nuslėpti kitą nusikaltimą. Padarius tokį nusikaltimą, kaltininkui gali būti paskirta bausmė – įkalinimas iki gyvos galvos. O to paties kodekso 212 straipsnyje yra numatytas nužudymas, už kurį numatyta sankcija įkalinimas nuo penkerių metų, o ypatingais atvejais ir iki gyvos galvos. Šiuo atveju 211 straipsnyje įvardintos sunkinančios aplinkybės, mano manymu, atitiktų veika kvalifikuojančias aplinkybes, o ne bausmės individualizavimui įtakos turinčias aplinkybes. Taigi Vokietijos pavyzdys parodo, kad valstybės baudžiamajame kodekse gali ir nebūti išskiriamas atskiras sunkinančių aplinkybių sąrašas. Nors šiuo atveju manyčiau, kad valstybei turėti atskirą konkretų sunkinančių aplinkybių sąrašą baudžiamojoje teisėje yra teisingiau, kadangi tokiu būdu yra aiškiau reglamentuojami atvejai, kada kaltininkas gali sulaukti griežtesnės bausmės paskyrimo.

Apžvelgus keletos užsienio valstybių baudžiamosios teisės normas, reglamentuojančias atsakomybę sunkinančias aplinkybes, galima padaryti tam tikras išvadas. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintas atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas yra labai panašus į kitų valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose pateikiamus tokių aplinkybių sąrašus. Kardinalių, jų esmę ar prigimtį keičiančių skirtumų nerasime. Visose valstybėse vienodai tam tikri nusikaltimai ar tokia pati kaltininko asmenybė yra laikomi labiau pavojingais, ir tai leidžia griežtinti kaltininkams skiriamas bausmes. Be to, užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje sunkinančios aplinkybės suprantamas kaip griežtinančios bausmę, skiriamą kaltininkui, o Lietuvoje šios aplinkybės turi platesnę reikšmę.

---

¹¹¹ BIELINIS, A. Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė. Teisės problemos, Nr. 3 (57), Vilnius, 2007. p.63

¹¹² *Criminal Code of the Federal Republic of Germany* [žiūrėta 2011 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>

IŠVADOS

1. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės tai tokios aplinkybės, kurios apibūdindamos kaltąjį asmenį ir jo padarytą veiką, teismui parodo tas bylos aplinkybes, kurios didina nusikalstamos veikos bei kaltojo asmens pavojingumą ir leidžia sunkinti jo teisinę padėtį. Tokiu būdu šių aplinkybių įvertinimas tampa svarbia bausmės skyrimo dalimi.
2. Apžvelgus istorinę atsakomybę sunkinančių aplinkybių reglamentavimo mūsų šalies baudžiamuosiuose įstatymuose raidą, galima teigti, kad atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas kito: vienos atsakomybę sunkinančios aplinkybės buvo pašalintos iš sąrašo, o tuo tarpu kitos aplinkybės buvo įrašytos. Be to įsigaliojus naujam BK buvo konkrečiau reglamentuota atsakomybę sunkinančių aplinkybių įtaka bausmės skyrimui bei jų reikšmė baudžiamajai atsakomybei.
3. Atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas, įtvirtintas BK 60 straipsnyje, yra išsamus ir baigtinis, todėl teismas negali pripažinti kitos bylos aplinkybės kaip sunkinančios kaltininko atsakomybę.
4. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės turi reikšmės bausmės skyrimui. Teismui konstatavus jų buvimą, kaltininkui yra paskiriama griežtesnė bausmės rūšis ar jos dydis. Baudžiamajame įstatyme nėra reglamentuojama, kuri atsakomybę sunkinanti aplinkybė turi kokią reikšmę bausmės griežtinime. Tai turi nuspręsti teismas, įvertinęs šias aplinkybes kitų bylos aplinkybių kontekste.
5. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės turi įtakos taikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą. Jeigu teismas pripažįsta kaltininko nusikalstamoje veikoje esant atsakomybę sunkinančių aplinkybių, tai remiantis BK 39 straipsniu kaltininkas nebus atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės.
6. Apžvelgus darbe aptartų užsienio valstybių baudžiamosios teisės normas, reglamentuojančias atsakomybę sunkinančias aplinkybes, galima teigti, kad visų valstybių atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašai yra iš esmės panašūs, tačiau kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose galima rasti tokių aplinkybių, kurių nėra įtvirtinta mūsų BK, pvz.: nusikaltimo padarymas pasinaudojant pasitikėjimu arba tarnybine padėtimi arba

sutartimi; nusikaltimo padarymas pasinaudojant pareigūno uniformą ar parodydamas pareigūno dokumentus; pakartotinis nusikaltimas arba recidyvas; nusikaltimą padarė asmuo, kuris norėdamas, kad jo bausmė būtų sumažinta, sąmoningai atskleidė melagingą informaciją apie kito asmens padarytą nusikaltimą ir pan. Be to, užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje sunkinančios aplinkybės suprantamos daugiau kaip griežtinančios bausmę, skiriamą kaltininkui, o Lietuvoje šios aplinkybės turi platesnę reikšmę

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

- **Nacionaliniai teisės norminiai aktai:**

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33–1014).
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741).
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341).
4. Alkoholio kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 47-1548).
5. Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 13-467).
6. Sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 17-701).
7. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (1998 m. sausio 8 d. Nr. VIII-602)

- **Užsienio valstybių teisės norminiai aktai:**

1. *Criminal Code of the Republic of Estonia*. (Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas). [žiūrėta 2011 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>>
2. *Criminal Code of the Republic of Latvia*. (Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas) [žiūrėta 2011 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>
3. *Уголовный Кодекс Российской Федерации*. (Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas). [žiūrėta 2011 m. vasario 20 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.u-kodeks.ru/kodeks/u-kodeksru/ugolovniy-glava10.html>>
4. *Criminal Code of the Federal Republic of Germany*. (Vokietijos Federalinės Respublikos baudžiamasis kodeksas). [žiūrėta 2011 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: < <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>

• **Kiti teisės aktai:**

1. Baudžiamojo Statuto įvedamasis įstatymas . (Vyriausybės žinios, 1919 , Nr. 2—3). Prieiga per internetą [Žiūrėta 2011 kovo 1 d.] <http://www3.lrs.lt/pls/inter_archyvas/dokpaieska_arch.showdoc_l?p_id=113361&p_query=baud%FEiamasis%20statutas&p_tr2=2 >
2. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Priimtas 1961 06 26 [žiūrėta 2011 kovo 3d.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=20465&p_query=&p_tr2= >
3. Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų ir baudžiamojo kodeksų pakeitimo ir papildymo įstatymas. Nr. I- 334 (Valstybės žinios, 1993, Nr. 72-1344)
4. Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. I-551 (Valstybės žinios ,1994, Nr. 60-1182)
5. Baudžiamojo kodekso 15(1) straipsnio pripažinimo netekusiu galios, 41(1), 45, 227(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 51(2) straipsniu įstatymas, Nr. IX-1290 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 10- 340).
6. Baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas, Nr. IX-1495 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1733)
7. Baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 147(1), 199(1), 199(2), 267(1), 270(1), 308(1) straipsniais įstatymas, Nr. X - 272 (Valstybės žinios, 2005, Nr. 81-2945.)

Specialioji literatūra

1. ABRAMAVIČIUS, A. BARANSKAITĖ, A. ČEPAS, A. *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai). Teisinės informacijos centras: Vilnius, 2004

2. ABRAMAVIČIUS, A. ALIUKONIENĖ, R. BARANSKAITĖ A. *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212). VĮ Registrų centras: Vilnius, 2009
3. ABRAMAVIČIUS, A; ČEPAS, A; DRAKŠIENĖ, A; NOCIUS, J. *et al.* Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Eugrimas: Vilnius, 1996
4. BIELINIS, A. Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė. *Teisės problemos*, Nr. 3 (57), Vilnius, 2007
5. DAPŠYS, A; MISIŪNAS, J; ČAPLINKSAS, A. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos*. Teisės institutas: Vilnius, 2008.
6. DRAKŠAS, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Justitia: Vilnius, 2008
7. DRAKŠIENĖ, Anna. Bausmių skyrimo ribos. *Teisė*, 1995, Nr. 29, p.15 – 22
8. GIRDENIS, Tomas. Didelės žalos darymas valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam arba fiziniam asmeniui kaip piktnaudžiavimo sudėties požymis. *Jurisprudencija*, 2006 7 (85), p. 102 – 108 .
9. KLIMKA, A. APANAIVIČIUS, M. MISIŪNAS, J. *Tarybinė baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Mintis: Vilnius, 1972
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir lydimoji medžiaga pastraipsniui. Sudarytojas G. Švedas. Teisės namai: Vilnius, 2009
11. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Justitia: Vilnius, 2006
12. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos padariniai*. Justitia: Vilnius, 2008
13. PIESLIAKAS, Vytautas. Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, 2008 11 (113)
14. ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. VĮ Teisinės informacijos centras: Vilnius, 2003
15. VALIKONYTĖ, I. LAZUTKA, S. GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius, 2001
16. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Justitia: Vilnius, 1996

17. *Уголовное право. Общая часть.* Под редакцией Н.Ф.Кузнецовой, Ю.М.Ткачевского, Г.Н.Борзенкова. (Издательство Московского университета). 1993.
18. *Уголовное право Российской Федерации особенная часть.* Юристъ. Москва.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“ 1999 m. gruodžio 23 d
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 1999m. Teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis apibendrinimo apžvalga. Teismų praktika Nr.23 [žiūrėta 2011 vasario19] Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26183>
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 46 „ Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 2004 06 18. Teismų praktika Nr. 21
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 28d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54- 64 straipsniai) apžvalga
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008m. Teismų praktikos skiriant bausmes už nužudymus (baudžiamojo kodekso 129 straipsnis) apžvalga. Teismų praktika Nr. 28 . [žiūrėta 2011 vasario 17d]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=33248>
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-7-576/2006
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-7-576/2006
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 4 d. kasacinė byla Nr. 2K-357/2007
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 5 d. kasacinė byla Nr. 2K-188/2009
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 26 d. kasacinė byla Nr. 2K-272/2009
11. Šiaulių apygardos teismo 2005m. spalio 25 d. baudžiamoji byla Nr. 1-75-300/2005
12. Klaipėdos apygardos teismo 2005m. rugsėjo 29d. baudžiamoji byla Nr. 1-48-174/2005

Kiti šaltiniai

1. Baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas nr.XP-2825
2. Baudžiamojo kodekso 7, 25, 250 ir 250(1) straipsnių pakeitimo, 60 straipsnio papildymo papildymo bei Kodekso papildymo 60(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4) ir 250(5) straipsniais įstatymo projektas [žiūrėta 2011 kovo 4d.] Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=348881>
3. Baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo ir 225, 226, 227, 228, 228(1) ir 229 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas.[žiūrėta 2011 kovo 4d.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345500>
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009m. praktikos baudžiamosiose bylose aktualijos. Prieiga per internetą: < <http://www.lat.lt/?item=baudpr&lang=1>> [Žiūrėta 2011 vasario 20 d.]

SANTRAUKA

Bausmės skyrimas – tai toks procesas, kai teismas parenka konkrečią baudžiamajame įstatyme numatytą prievartos priemonę asmeniui, pripažintam kaltu dėl jo padarytos nusikalstamos veikos. Kartu teismas siekdamas bausmės tikslų privalo paskirti teisingą bausmę t.y. ją individualizuoti. Skiriant asmeniui konkrečią bausmę, atsižvelgiama į bausmės skyrimo pagrindus, numatytus BK 54 straipsnyje. Prie tokių pagrindų, turinčių įtakos bausmės skyrimui, yra priskiriamos ir atsakomybę lengvinančios bei sunkinančios aplinkybės. Atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 60 straipsnyje. Atsakomybę sunkinančios aplinkybės yra tokios aplinkybės, kurios apibūdindamos kaltąjį asmenį ir jo padarytą veiką, teismui parodo tas bylos aplinkybes, kurios didina nusikalstamos veikos bei kaltojo asmens pavojingumą ir leidžia griežtinti baudžiamąją atsakomybę. Teismui nustatius tokias aplinkybes, kaltininko teisinė padėtis yra griežtinama. Teismas kaltinamajam skiria griežtesnės bausmės rūšį ar dydį. Be to, atsakomybę sunkinančios aplinkybės turi įtakos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto taikymui. Darbe aiškinama atsakomybę sunkinančių aplinkybių samprata, jas reglamentuojančių baudžiamosios teisės normų istorinė raida. Taip pat atskleidžiamas kiekvienos atsakomybę sunkinančios aplinkybės turinys, taikymas praktikoje. Be to, palyginamas mūsų šalies baudžiamajame įstatyme įtvirtintas atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas su kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose esančiais sąrašais. Taigi tokiu būdu galima atskleisti atsakomybę sunkinančių aplinkybių esmę ir jų reikšmę bausmės skyrimui.

SUMMARY

The imposition of punishment is a process when the court selects a specific coercive measure provided by the law for a person, who was pleaded guilty. Because of the purposes of the punishment, the court must impose a fair punishment i.e. individualize it. Also the court must consider the grounds of imposition of punishment defined in the article 54 of the Criminal Code. Circumstances aggravating responsibility and circumstances extenuating responsibility are one of these grounds. The list of circumstances aggravating responsibility is established in the article 60 of the Criminal Code. Circumstances aggravating responsibility are those circumstances that aggrandize the danger of the criminal and his act committed and thus indicate a greater level of criminal responsibility. If the court determines such circumstances, legal status of criminal will be strengthened. The court will impose stricter type of penalty or size of penalty. Moreover, circumstances aggravating responsibility influence the application of the institution of exemption from criminal liability. This master paper clarifies the definition of circumstances aggravating responsibility and discusses the historical development of legal norms of criminal law. Also it explains content of the each one circumstance aggravating responsibility and application of those in practice. Finally, this master paper compares the list of circumstances aggravating responsibility applicable in Lithuania with the list of other countries. It is a good way to consider essence of circumstances aggravating responsibility and their influence on the imposition of punishment.